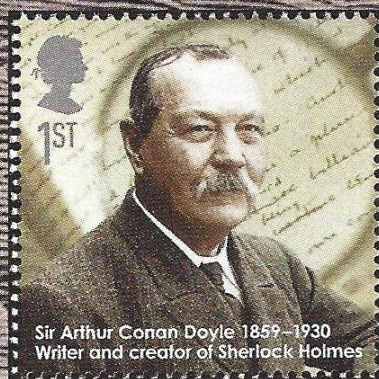
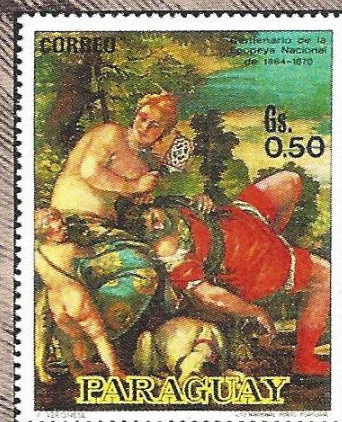
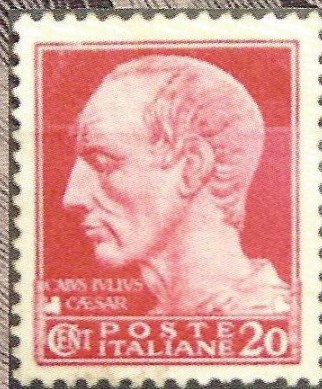

אפריל - יוני 2015 ■ מס' 113 שנה 24

רצח

נושאון - ביטאון איל"ת - אגודה ישראלית לבולאות תימאטית

עורך: יורם לוביאניקר עורך משנה: לורנס פישר

עורך גרפי: הדי אור

דוא"ל: noson.ed@gmail.com

בית יואל, נמל תל אביב 40, תל אביב 63506

Nos'on ISSN 0792-6448

תוכן העניינים:

משה ביאלי	דבר העורך	עמ' 2
ד"ר אלי מועלם	מעשה הרצח הראשון	עמ' 3
שמוליק כהן	קנאה, נקמה, מוות ורצח במיתולוגיה	עמ' 6
יורם לוביאניקר	הרצח שקבר את הרפובליקה הרומית	עמ' 12
	רצח במשיכת קולמוס	עמ' 21
	הכה את המומחה	עמ' 27
אסף אברהם	הגדרה קולעת בול	עמ' 29
	מכתבים למערכת	עמ' 30
	חידה בולאית	עמ' 32

ועד האגודה והפעילים:

יו"ר - יצחק ברק (השחר 34, ראשון לציון 75261, 054-5314568)
סגן יו"ר - מנחם לדור (ת.ד. 340, הר אדר 90836, 054-4825007)
מזכיר - יורם לוביאניקר (בית יואל, נמל תל אביב 40, תל אביב 63506, 054-5402723)
גזבר - שלמה וורגן (ת.ד. 2561, ראשון לציון 75124, 054-6855951)
חבר ועד - ד"ר יהושע מגר (מעלה גיא אוני 228, ראש פינה 12000, 052-8802725)
חבר ועד - לורנס פישר (054-7799297)
ועדת ביקורת - יוחנן מי-רז (יו"ר), חגי זהר, משה רימר.
עורכי נושאון - יורם לוביאניקר, לורנס פישר

שירותים לחברים: נושאון - ארבע פעמים בשנה, נושאונט - ארבע פעמים בשנה, נושאונצ'יק - 12 פעמים בשנה, מכירות פומביות, שירותי ספריה תימאטית, מפגשים, סמינרים והרצאות, צוות מומחים, "שבל" (ביטאון התאחדות בולאי ישראל).

דמי חבר (2015): מבוגר - 140 ₪, נוער - 70 ₪.

תאריך אחרון למשלוח חומר לחוברת הבאה: 1.6.15

דבר העורך

שלום לכם,

ביום חמישי ה-14 במאי תיערך האסיפה השנתית של איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית. לפרטים אנא ראו את המודעה בעמוד 5 של חוברת זו. השנה יערכו בחירות לקביעת נושאי התפקידים באגודה, והמעוניינים להיבחר מתבקשים לפנות בהקדם למזכיר האגודה, **יורם לוביאניקר**. אנו קוראים לכל החברים להשתתף באסיפה, וכמובן שגם נשמח אם מספר המועמדים לתפקידים השונים יהיה גדול. דיווח על האסיפה יובא בגליון הבא.

בתחילת מאי תתקיים באסן אליפות אירופה בבולאות תימאטית. את ישראל ייצגו שלושה משתתפים – עורכי העיתון ויו"ר האגודה, **יצחק ברק**. בנוסף זכתה הבולאות התימאטית הישראלית בכבוד גדול, כאשר יו"ר האגודה הקודם, **ד"ר יהושע מגר**, ישמש כשופט. במסגרת האסיפה השנתית נדווח גם על שלמדנו במסגרת התערוכה.

סיפור קטן בנושא תשלום דמי החבר לאגודה. בכל גליון אנו מבקשים מכם לשלם את דמי החבר, ואמנם רוב החברים עושים זאת בזמן. לצערנו קיימת תופעה חוזרת של אנשים (קצת קשה לזכור אותם חברים) שפשוט מתעלמים מכל הבקשות, ורק כאשר אנו פונים אליהם טלפונית הם מודיעים כי החליטו לעזוב את האגודה "לפני שנתיים", כאילו לא קיבלו את חוברות נושאן ונהנו מכל שירותי האגודה עד אותו שלב.

נדמה לנו שזוהי תופעה אופיינית ל"ישראלי המכוער". האם יעלה על הדעת כי לקוח במסעדה יזמין מנה, יאכל אותה, ובסוף הארוחה יגיד למלצר כי הוא לא היה רעב כלל ועל כן אינו רוצה לשלם? מדוע אותם אנשים סבורים כי מישו אחר צריך לספוג את ההוצאה הכספית של הדפסת החוברות ושליחתן בדואר אליהם? לנו זו נראית כיריקה בפניהם של החברים האמיתיים, אלה המשלמים את דמי החבר. אנו גם רואים בכך עלבון אישי לנו, העושים במלאכה.

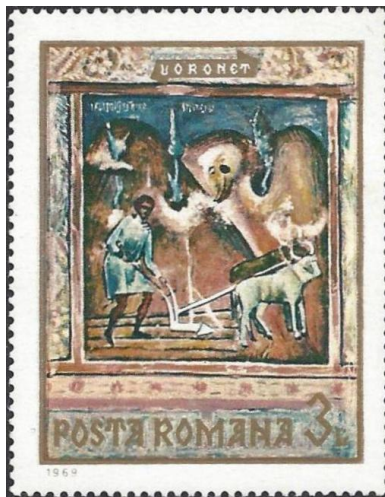
הגליון הפעם מוקדש למעשי רצח. אנו פותחים במקרה הרצח הראשון בהיסטוריה האנושית – רצח **הבל** על ידי **קין**, במאמרו של **משה ביאלי**. ברוח דומה, מספר לנו **ד"ר אלי מועלם** על מקרי רצח במיתולוגיות השונות. המאמר של **שמוליק כהן** מביא סיפור על פרשיה היסטורית רבת חשיבות – רצח **יוליוס קיסר** על ידי הקושרים בסנאט הרומאי. ולסיום, המאמר של יורם לוביאניקר עוסק בבלישים ספרותיים, המפענחים מקרי רצח. אנו תקווה כי הצלחנו להענות לבקשתה של אחת מחברות האגודה, והתמודדנו עם נושא קשה כמו רצח בצורה קלילה ולא מכבידה.

הגליון הקרוב של נושאן יוקדש לאסונות ותאונות, וכמובן שנשמח לקבל מכם, חברי האגודה, חומר לפרסום בגליון זה. אנו גם מתכננים חוברת תחת הכותרת "למען השם", אשר תעסוק בשמות אנשים ומקומות.

שלכם,

יורם ולורנס

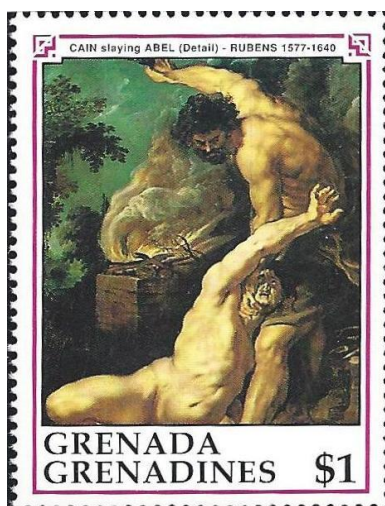
מעשה הרצח הראשון משה ביאלי

עובד אדמה

רועה צאן - ציור של שאגאל

בתנ"ך מתוארים עשרים מקרי רצח שונים. המפורסם שבהם הוא מעשה הרצח הראשון בהיסטוריה האנושית – רציחתו של **הבל** על ידי אחיו, **קין**. מקרה מפורסם נוסף הוא של **משה**, אשר הרג את המצרי המכה איש עברי. משום מה, על אף הדרמה הרבה הכרוכה במשעה הרצח, המעיטו האמנים לדורותיהם לצייר מקרי רצח תנ"כיים. בעולם הבולאות ניתן למצוא, למיטב ידיעתי, רק את מקרה קין והבל, והמאמר יעסוק איפוא ברצח זה בלבד.

את סיפורו של מקרה הרצח הראשון בהיסטוריה האנושית ניתן לקרוא בפרק ד' של ספר בראשית. המקרא מספר כי שני האחים עסקו במשלוחי יד עתיקים: קין היה עובד אדמה, ואילו הבל היה רועה צאן. במונחים ספרותיים יש לראות בכך רמז מקדים לשוני שבין האחים ולמידת ריחוק ביניהם. כך או אחרת, השנים הביאו מנחה לאלוהים "**וַיִּשַׁע יְהוָה, אֶל-הֶבֶל וְאֶל-מִנְחָתוֹ. וְאֶל-קַיִן וְאֶל-מִנְחָתוֹ, לֹא שָׁעָה; וַיִּחַר לְקַיִן מְאֹד, וַיִּפְּלוּ פָנָיו**". אם נשתמש במונחי ימינו, הרי שהמניע למעשה הרצח הראשון היה קנאה.

השלב הבא סיפור הוא מעשה הרצח עצמו. בניגוד לסרטי בלשים בימינו התנ"ך מקצר בתיאור הרצח ומסתפק במילים "**וַיְהִי בְהִיּוֹתָם בַּשָּׂדֶה, וַיִּקָּם קַיִן אֶל-הֶבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ**". אין כאן, כמובן, רישול של הסופר המקראי, אלא בחירה מכוונת להתרכז בעיקר מבחינתו, שהוא המסר המוסרי.

את שהחסיר התנ"ך ניסו להשלים אמנים שונים. בציורו של **רובנס**, הנראה כאן משמאל, נראה קין שהוא הורג את קין אגב מאבק פיסי בין השניים. לעומת זאת בציור של **טרביסיאמי** (בול של ניקרגואה בעמוד הבא) נראה קין תוקף את הבל השוכב על הקרקע. על פי פרשנותו של אמן זה הבל הופתע לחלוטין על ידי אחיו, ומעשה הרצח היה "במעמד צד אחד". היצירה השלישית אותה בחרתי להביא כאן לקוחה מתוך דף הפתיחה של תנ"ך שוקן. כאן נראה הבל כשהוא שרוע על תל, נינוח לחלוטין, ואלמנט ההפתעה בולט עוד יותר.

הרצח על פי טרביסיאמי

כדאי גם לשים לב להבדלי הרקע למעשה הרצח בני הציורים הראשונים. אצל רובנס הרקע קודר וסוער, בעוד שאצל טרביסיאמי מעשה הרצח מוצג על רקע מנוגד, כמעט פסטורלי.

אם מעשה הרצח מתואר בתנ"ך בקיצור נמרץ הרי שחקירת הרצח – החלק המרכזי בכל סיפור בלשי טוב – היא מיותרת לחלוטין בשים לב לזהותו של "החוקר". ברור לחלוטין שקין הבין מייד את חומרת מעשיו, ומכאן תשובתו המתחמקת "הַשֹּׁמֵר אֶחָי אֶנֶכִּי".

לעומת הקיצור בסיפור עד כה הרי שעונשו של קין מובא בהרחבה, ומכאן גם ברור מהו המסר העיקרי אותו חפץ מחבר הספר להעביר לקוראיו. הנה גזר הדין: "אָרֹר אֶתְּהָ, מִן-הָאֲדָמָה אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת-פִּיהָ, לִקְחַת אֶת-דָּמִי אֶחָיךָ מִיָּדְךָ. כִּי תַעֲבֹד אֶת-הָאֲדָמָה, לֹא-תִסָּף תֵּת-כֹּחָהּ לָךְ; נָע וָנָד, תִּהְיֶה בָאָרֶץ". יושם לב כי על אף עונשו הכבד של קין מספק לו

אלוהים הגנה בדמות אות קין, הנועד להרתיע את מי שינסה לפגוע בו. ניתן לראות בכך מסר כנגד מעשי נקמה בכלל ועונש מוות בפרט.

לסיפור המקראי יש עוד חלק, אשר רבים מעולם לא שמו לב אליו. לקראת סוף הפרק, בפסוק כ"ה, נאמר: "וַיַּדַּע אָדָם עוֹד, אֶת-אִשְׁתּוֹ, וַתֵּלֶד בֶּן, וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ שֵׁת: כִּי שֵׁת-לִי אֱלֹהִים, זָרַע אַחֵר--תַּחַת הַבֶּל, כִּי הָרְגוּ קַיִן". התנ"ך אינו מביא את תגובתם המיידית

למעלה: גליזית ובה דף הפתיחה של תנ"ך שוקן. למטה: הגדלה של איור הרצח.

חותמת גרמנית ובה לוחות הברית עם הציווי "לא תרצח"

של **אדם וחווה** לרציחתו של בנם השני על ידי בנם הבכור. אולם ברור לחלוטין, כי בשוך ההלם הם אינם מתייאשים ביחס לעתידו של המין האנושי, ומחליטים להביא בן חדש לעולם. יש כאן מסר ברור של "ובחרת בחיים".

בספר שמות, כאשר ניתנות עשרת הדיברות, הן כוללות בתוכן את הדיבר הששי האוסר במפורש של רצח. אבל כפי שאנו למדים מההיסטוריה מצווה זו מופרת מפעם לפעם!

משה ביאלי אוסף את התנ"ך בראי האמנות, וכן ציורי מערות וסלעים. כתובתו למשלוח תגובות: mobilom@bezeqint.net

הזמנה לאסיפה הכללית השנתית

הנכם מוזמנים לאסיפה הכללית השנתית של איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית, אשר תתקיים ביום חמישי, ה-14 במאי 2015, בשעה 17:00, במוזיאון ארץ ישראל ברמת אביב.

לקיום האסיפה במועדה דרושה נוכחות של מחצית מכלל חברי איל"ת. בהעדר רוב של חברים בשעה הנקובה, תתחיל האסיפה בשעה 17:30, והיא תהיה חוקית בכל מספר של נוכחים.

סדר היום באסיפה:

דברי יו"ר העמותה על פעילות העמותה בשנת 2014
דו"ח מזכיר איל"ת, גזבר העמותה וועדת הביקורת
בחירת יו"ר האגודה לשנתיים הקרובות
בחירת ועד האגודה וועדת ביקורת לשנתיים הקרובות
אישור תקציב העמותה לשנת 2015
דיון חופשי

המעוניינים להבחר מתבקשים לפנות למזכיר האגודה, **יורם לוביאניקר** (לפי הכתובת "בית יואל", נמל תל אביב 40, תל אביב 63506, בדוא"ל lubianiker@gmail.com, או בטלפון 054-5402723).

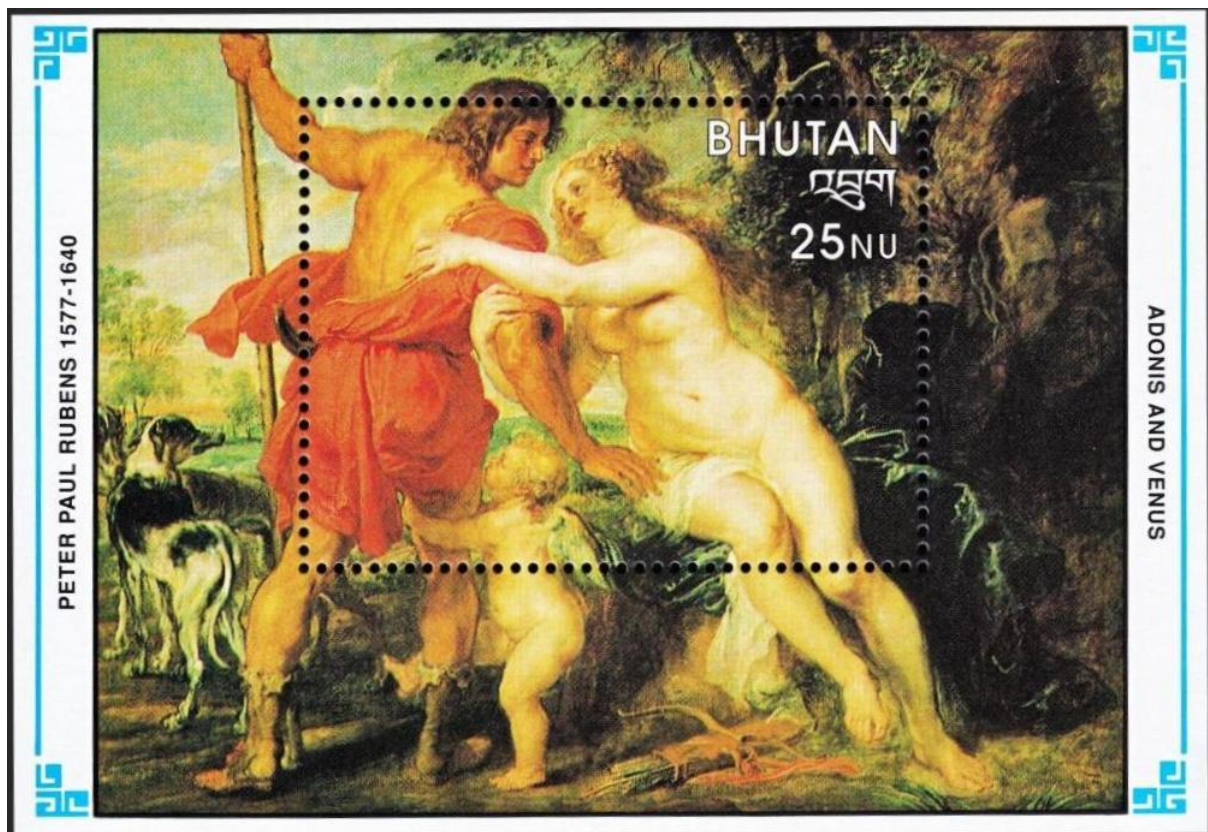
קנאה, נקמה, מוות ורצח במיתולוגיה ד"ר אלי מועלם

קיסא גוטמי מחזיקה את
גופת בנה בחיפושה
אחרי זרעי החרדל.

קיסא גוטמי החזיקה את גופת בנה היחיד והסתובבה כמי שנטרפה עליה דעתה בבקשה ששיבוהו לחיים. אנשים שחסו עליה, יעצו לה לפנות ל**בודהא** ואכן היא פנתה אליו בייאווה בתקווה שיציל את בנה יחידה. בודהא השיב לה שראשית, לפני שהוא משיב את הילד לחיים, עליה למצוא זרעי חרדל בביתה של משפחה שלא חוותה מוות. קיסא, אחוזת אמוק, עברה מבית לבית אך לא מצאה אף לא אחד שלא סבל ממות אחד מבני המשפחה. בדרך הקשה, הבינה קיסא גוטמי את אחת מעובדות החיים – המוות הוא חלק בלתי נפרד מהחיים.

מאז ומעולם היוו המוות, הרצח, ההרג ובעקבותיהם תחיית המתים, אירועים מיסטיים לרוב בני האדם. הרעיון של נטילת חיים והמיסתורין ביחס למתרחש לאחר המוות, שבה את דמיונם של בני-האדם. הדבר בא לידי ביטוי באין ספור מיתוסים בהם הרצח והמוות הוא מוטיב מרכזי. לא בכדי סיפורה של קיסא גוטמי, הלקוח מכתבי הקודש הבודהיסטיים, הוא אחד החשובים שבהם כמו גם סיפור רצח **הבל** על ידי **קין** המופיע בכתבי הקודש היהודיים כסיפור מרכזי.

ונוס ואדוניס – ציור של **פטר פאול רובנס**

במרבית המיתולוגיות המניע העיקרי לרצח בני אדם הוא תכונה מאוד אנושית – הקנאה. לא רבים יודעים שפרח הכלנית מנציח את זכרו של **אדוניס**, העומד במרכז של פרשיית אהבים ורצח. **אפרודיטה** (הקרויה **ונוס** במיתולוגיה הרומית), אלת היופי והאהבה, התאהבה נואשות בעלם יפה התואר אדוניס, אלא שמלכת השאול, האלה **פרספונה**, שגידלה את אדוניס, חשקה בו לא פחות. הויכוח נפתר במשפט שערכה המוזה **קאליופה** שחילקה את השנה לשלושה חלקים שווים - בחלק הראשון על אדוניס להיות עם פרספונה, בחלק השני עם אפרודיטה ובשלישי יהיה חופשי להיות היכן שיחליט. אדוניס, שגדל עם פרספונה, רצה תמיד להישאר איתה בחלק השלישי של השנה. הדבר לא מצא חן בעיני אפרודיטה, ובעזרת החגורה הקסומה שלה היא אילצה את אדוניס להישאר איתה גם בחלק השלישי. פרספונה הזועמת הלשינה **לארס**, אל המלחמה ומאהבה של אפרודיטה, וסיפרה לו שאהובתו מעדיפה את אדוניס על פניו. בהתקף קנאה הביא ארס למותו של אדוניס בידי חזיר בר שתקף אותו בזעם בעודו נתון בזרועותיה של אפרודיטה. אפילו האדמה התאבלה על מות אדוניס יפה התואר והצמיחה מדמו את פרח הכלנית.

אדוניס המת בזרועותיה של ונוס

ולא רק אהבת גבר לאשה הביאה לרצח. אחד מסיפורי המיתולוגיה היוונית המפורסמים ביותר עוסק באהבת גברים ורצח בעקבותיה. כה יפה היה הנסיך **יקינתון** עד שגם האל **אפולו** התאהב בו. לרוע המזל גם **זפירוס**, אל הרוח המערבית, התאהב ביקינתון אך זה לא השיב לו אהבה. יום אחד, בעוד אפולו ויקינתון שיחקו יחדיו בדיסקוס, קינא בהם זפירוס ובזעמו היטה את הרוח לכיוון יקינתון בחוזקה, ורצח אותו על ידי פגיעת הדיסקוס בראשו. אפולו האבל יצר מדם מאהבו את פרח היקינתון המזכיר לנו עד היום שאין קשה יותר מרגש הקנאה.

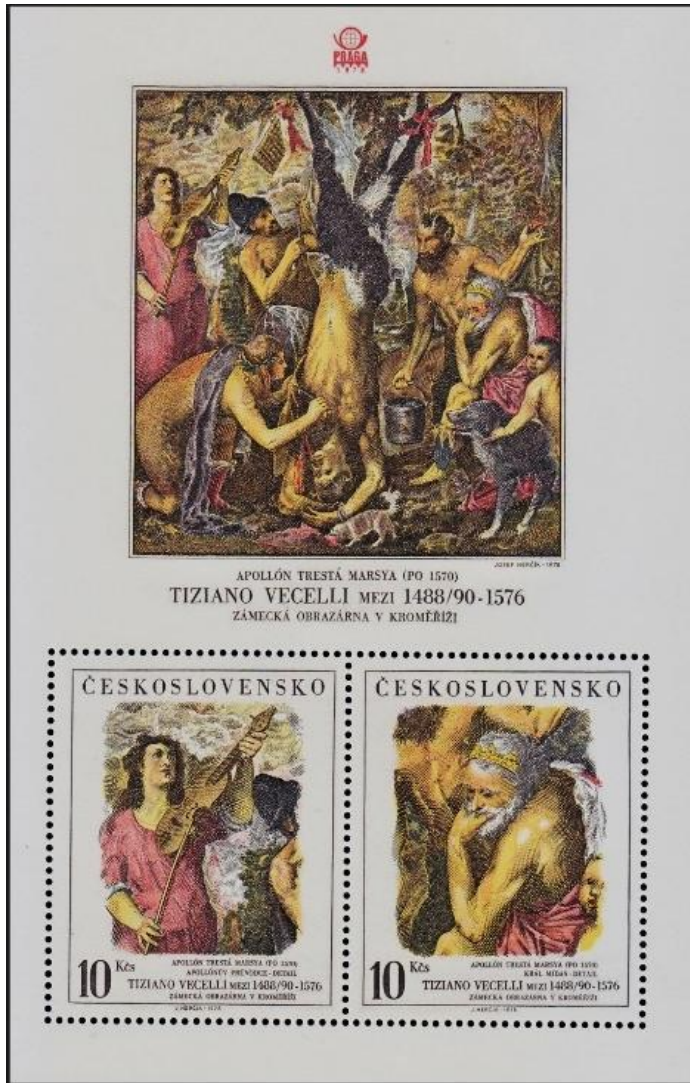

זפירוס – תבליט אבן ממגדל הרוחות באתונה

פסל יקינתון של פרנסואה בוסיו

אפולו, למרות שחווה את מות מאהבו, לא היה נקי כפיים, וגם הוא גרם להרצחם של אחרים. גורל מר נפל בחלקו של סאטיר (יצור מיתולוגי שחציו אדם וחציו תיש) בשם

טיציאן: עונשו של מרסיאס. שני הבולים בתחתית הגליון מראים פרטים מתוך התמונה. הבול השמאלי מראה את אפולו מנגן בשעה שמרסיאס מופשט מעורו.

לעומת זאת גורלו של **גנש** שפר עליו. **פרוטי** הראתה את גנש, תינוקה החדש, לבעלה **שיווה**, אחד מהאלים המרכזיים בהינדואיזם. האל התבונן בפני התינוק, לא האמין שזהו בנו, ובהתקף קנאה שרף את ראשו. למזלו של גנש התערב בסיפור האל **ברהמה**, וציווה על שיווה להחליף את ראשו השרוף של גנש בראש הראשון אותו ימצא. שיווה מצא ראש של פיל, צירף אותו לגופו של גנש והשיב אותו לחיים. גנש גדל והפך לאחד מהאלים המרכזיים והפופולריים ביותר הידוע כאל רחום ורב חסד, אולי בשל הסבל שעבר בינקותו.

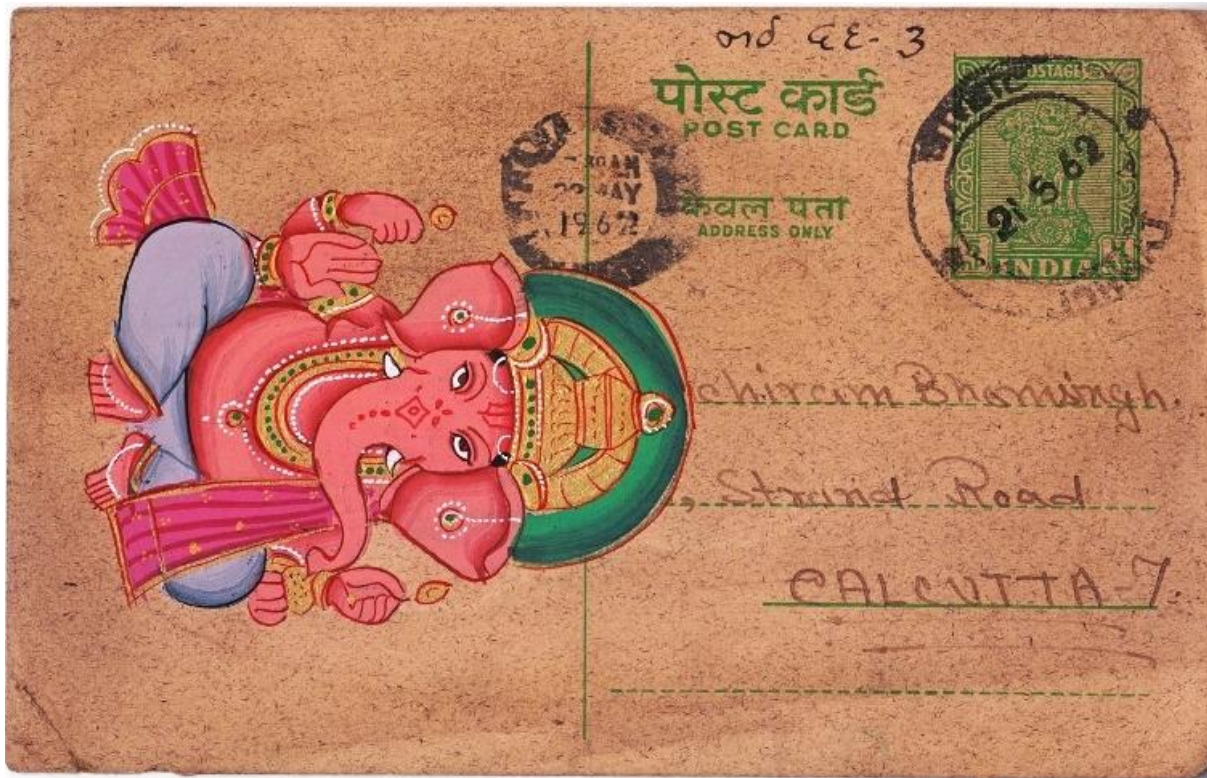
מרסיאס, שקרא תיגר על נגינתו של אפולו והזמין אותו לתחרות נגינה אותה שפט **מידאס**. תנאי התחרות היו שהמפסיד יענש על ידי המנצח. באופן בלתי מפתיע, שפט מידאס לטובת האל אפולו וזה, כעונש על גאווותו של מרסיאס, לא היסס לרגע והחליט להרוג את יריבו בצורה אכזרית – מרסיאס נתלה ברגליו ועורו הופשט בסכנים חדות. כמובן, שאין כמו רגע רציחתו של אדם לנגן בנגינה ערבה לאוזן כפי שעשה אפולו בזמן ביצוע העונש אותו הטיב לתאר האמן האיטלקי טיציאן ביצירתו "עונשו של מרסיאס" המתוארת על גבי גליונית מצ'קוסלובקיה.

תחרות הנגינה בין אפולו ומרסיאס

האל גנש בעל ראש הפיל

דבר בולים הודי עם הדפס פרטי המראה את דמותו של גנש

לא כל האלים היו בעלי לב רחמן כמו גנש הפיל. לו היו הטרויאנים נוהגים לפי עצתו של **לאוקון**, טרויה לא הייתה נחרבת. לאחר שנות מלחמה ממושכות שחטיפת **הלנה** היפה היא סיבתן, הגה **אודיסאוס** את הרעיון להחדיר לעיר חיילים המוסתרים בבטנו של פסל סוס. לאוקון, נביא טרויאני, היה היחיד שהזהיר את בני עירו מפני הסוס והציע לשרפו בידעו שאין זה אלא תכסיס של היוונים. כעונש על נבואתו, שלחה האלה **אתנה**, שני נחשי ים גדולים להרגו. ואם כבר הורגים את האבא, למה לא להרוג גם את שני בניו? הטרויאנים, שראו במות המשפחה אות מכח עליון, הכניסו את הסוס לעירם וכך הביאו לחורבנה.

הסוס הטרויאני בבול ובחותמת

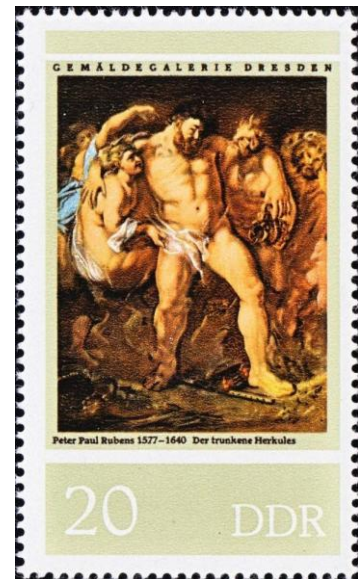

לאוקון ובניו נאבקים בנחשי הים שנשלחו להורגם

משפחת לאוקון לא הייתה היחידה שנקטלה. הגיבור היווני **הרקולס** היה בנו של בכיר האלים היוונים, **זאוס**, מחוץ לנישואיו **להרה**. אין פלא, איפוא, שהרה ראתה בו סמל לבגידת בעלה ושטמה אותו בכל מאודה. בבגרותו נשא הרקולס את **מגארה** לאישה, והיא ילדה לו שלושה בנים. אלא שבשלב זה הצליחה הרה להביא עליו התקפת טירוף וגרמה לו לזרוק את אשתו ושלושת בניו לאש ובכך להורגם. כששבה אליו שפיותו החליט הרקולס להתאבד, אולם חברו **תסאוס** מנע ממנו לעשות כן. כדי לכפר על חטאו הנורא שלח אותו האורקל לשרת את דודנו **אוריסתאוס**, מלך מיקנה, ולבצע כל משימה שייבחר זה להטיל עליו. במשך תריסר שנים היה הרקולס כפוף לאוריסתאוס שהחליט להטיל עליו תריסר משימות קשות. הרקולס עמד בהם בהצלחה, כיפר על חטאו ואנו זכינו לסדרות בולים נאות המתארות את מטלותיו אחת לאחת.

הרקולס נאבק בענק **אנטאיוס** במסגרת תריסר המשימות שלו.

הרקולס שיכור וחסר הכרה
בציור של רובנס

ולאן היו מועדות פני כל אותם מתים, הרוגים ונרצחים? ברוב דתות ומיתולוגיות העולם תופס המוות מרכיב כל כך מרכזי בחיי החברה והאדם עד שנוצרו מיתוסים רבים סביב עולם המתים בו שלט אל המוות. המסורת היוונית מציבה את עולם המתים עמוק בבטן האדמה, תחת הנהר הגדול הקרוי אוקיאנוס המקיף את כל העולם, עליו שלט בקפדנות ובעצמה **האדס** אל המוות והשאול. ממלכת מתים זו כללה בתחומיה מספר מדורים, לרבות שדות האליסיום המקבילים לגן עדן, שדות הייסורים המקבילים לגיהנום ושדות

הכלב קרברוס – שומר השאול

אספודל, אליהם נשלחות הנשמות הרגילות. כדי להגיע להאדס צריכות הנפשות לחצות את נהר התופת סטיקס בסירה שמשיט אותה **כארון**. משהגיעו, הן עומדות למשפט ואז הן באות לגמולן הראוי לשבט או לחסד. המתים ביוון וברומא נקברו עם כסף לתשלום דמי המעבר לכארון וכן עם ממתק ערב לחך לשחד בו את **קרברוס**, הכלב המפלצתי בעל שלושת הראשים השומר על שער השאול.

המצרים תיארו את עולם המתים כנוף מורכב של נהרות ואיים, מדבריות ואגמי אש. על עולם זה שלט אל המוות **אוסיריס**, אחיה ובעלה של **איזיס**, אלת החיים. אוסיריס נרצח על ידי אחיו **סת**, אך איזיס הצליחה להחיות אותו והעניקה לו חיי נצח, ואז הוא קיבל את השלטון על ארץ השאול. מותו ותחייתו של אוסיריס מסמלים את הגאות והשפל של הנילוס. בנו של אוסיריס, **אנוביס** בעל ראש התן, היה האל האחראי על קבלת פני

המתים והובלתם לאורך הנילוס לשאול, שפיטתם, חניטתם והגנה עליהם בעת שהותם בממלכת המתים.

אוסיריס אל המתים והשאול ואיזיס (ימין). אנוביס מקבל את פני פרעה בשאול (אמצע) וחונט אותו (ימין).

הפחד מפני המוות, ההרג והרצח אצל בני האדם היה כה חזק עד כי כנחמה התפתחו ברוב הדתות ומיתולוגיות עמי העולם מיתוסים רבים סביב הגורל שלאחר המוות, גלגול נשמות ותחיית המתים העתידיה לבוא. אולם זהו כבר נושא למאמר עתידי.

ד"ר אלי מועלם אוסף בולים בנושא המיתולוגיה, וכן את הנושאים קופים ומוצא האדם. כמו כן הוא אוסף את בולי לאוס. לתגובות: eli573@zahav.net.il

לא קיבלת את נושאונט?

נושאונט, העיתון הבולאי המקוון הראשון בשפה העברית, מופץ ארבע פעמים בשנה. חברי איל"ת זכאים לקבל אותו ללא תשלום, אולם לצורך הפצת נושאונט אנו זקוקים לכתובת הדואר האלקטרוני (e-mail) שלכם. כתובתכם תשמש את ועד האגודה

ואת העורכים לצרכי פעילות האגודה בלבד, ולא ייעשה בה כל שימוש אחר. פנו אלינו עוד היום לכתובת noson.ed@gmail.com, וגם אתם תקבלו את נושאונט. נשמח גם לשלוח לכם גליונות קודמים, על פי בקשה.

הרצח שקבר את הרפובליקה הרומית שמוליק כהן

כאשר אנו שומעים את השם "רומא" אנו חושבים באופן אוטומטי על הקיסרות הרומית. אולם רומא הייתה רפובליקה במשך מאות שנים, לפני שהפכה לקיסרות.

הזאבה מניקה את רמוס
ורומולוס

החשש מפני שלטון יחיד ברומא היה טבוע במסורת שלה ובשיטת הממשל שלה. על פי המסורת הרומית, העיר נוסדה על ידי שני תאומים **רמוס** ו**רומולוס**, בניו של אל המלחמה **מרס**, וביתו של מלך אלבה לונגה (עיר עתיקה במרכז איטליה). לאחר שאחיו של המלך תפס את השלטון, הוא השליך את שני התאומים לנהר הטיבר, על מנת למנוע את המשך השושלת של אחיו. השניים ניצלו באורח פלא על ידי זאבה שמשתה אותם מהנהר, ליקקה את פניהם והניקה אותם. משהגיעו לבגרות הם הרגו את המלך הבלתי חוקי של אלבה לונגה, השיבו את סבם לשלטון והחליטו לייסד עיר משלהם, במקום בו הזאבה משתה אותם מהנהר. עקב ויכוח על המקום המדויק בו תיבנה העיר הרג רומולוס את אחיו, רמוס, ולאחר מכן יסד את העיר, ומלך עליה.

המסורת הרומית קושרת כתרים ושבחים רבים לרומולוס, ומתארת כיצד הקים את הסנאט הרומי ופתר בעיות רבות בעיר. רומולוס לא מת כאחד האדם: בעת שנאם מול אסיפת עם, ערפל כבד עטף לפתע את במת הנואמים, וכשהתפוגג גילו תושבי העיר ההמומים שרומולוס נעלם. לפי המסורת שבעה מלכים שלטו על העיר. המלך האחרון, **טאקרווינוס סופרבוס**, שלט ביד רמה, לא היסס להחרים רכוש ולהוציא להורג, וסופו

רומולוס בניו יורק נקראת על שמו של מייסד רומא המיתולוגי. חותמת משנת 1885

של דבר שהודח מן השלטון. שלטונו גרם לחשש כה גדול משלטון יחיד, עד שהעיר עברה למשטר רפובליקאי. בראש העיר עמדו שני קונסולים, שמינויים – למשך שנה אחת בלבד – אושר על ידי אחת מאספות העם. בנוסף, כל החלטה של הקונסולים הייתה צריכה להיות מוסכמת על שניהם. במידה ובשעת חירום שני הקונסולים לא היו מצליחים להגיע לכדי הסכמה היו ממנים דיקטטור. הדיקטטור היה מתמנה על ידי הסנאט לחצי שנה בלבד, אך אם תמו הנסיבות שגרמו למנוי דיקטטור, היה לרוב הדיקטטור מתפטר גם אם טרם פג תוקף המנוי.

דרך נוספת למנוע שלטון יחיד והתעמרות של השלטון באזרחים הייתה יצירת תפקיד הטריבון. המשרה נוצרה לאחר מאבק ארוך בין פשוטי העם הרומי לבין חברי המעמד הסנאטורי. הטריבון נבחר על ידי העם, ותפקידו העיקרי היה הגנה על אזרח רומי מפקידי המדינה. סמכויותיו היו להטיל וטו על החלטות של מוסדות שלטון אחרים, ליזום תחיקה ולכנס אספות עם.

בפוליטיקה הרומית שלטו שני זרמים יריבים, הפופולרים והאופטימיטים. האופטימיטים ניסו לחזק את הסנאט ואת מוסדות הרפובליקה, תוך כדי החלשת אספות העם והטריבוניים. הם גם הסתייגו ממה שנקרא בעגה הרומית "אדם חדש" - אנשים שהיו בני משפחות שמעולם לא היה להם תפקיד פוליטי משמעותי, אך הצליחו להגיע לראשונה לתפקידים שכאלה. יריביהם, הפופולרים, ניסו לחזק את כוחן של אסיפות העם ואת הטריבוניים ולהקטין את הכוח הפוליטי של אותן משפחות ששלטו

ברומא, והיו מחליפות ביניהן תפקידים פוליטיים. בצורה פשטנית משהו אפשר לומר שבעוד שהאופטימיטים רצו לשמר אוליגרכיה, הפופולרים ניסו לבזר את הכוח. בפועל, היו לא מעט פוליטיקאים רומאים שחברו לאופטימיטים או לפופולרים בשל אינטרסים פוליטיים, ולא דווקא בשל אידיאולוגיה.

המונח "דיקטטור" מגיע מהרפובליקה הרומית. חותמת לכבוד סרטו של צ'פלין "הדיקטטור"

קיסר היה חבר בטריאומווירט

בשנת 60 לפני הספירה התאחדו שלושה מהאנשים החזקים ברומא – **פומפיוס, קראסוס ויוליוס קיסר** - לברית פוליטית שנודעה מאוחר יותר כטריאומווירט הראשון. פומפיוס היה מצביא עתיר תהילה, אך חסר היה כישורים פוליטיים וקשרים בסנאט. קראסוס היה הרומאי העשיר ביותר, אדם שמימן לא מעט פוליטיקאים רומאים, אך חסר תהילה צבאית ואת אהדת ההמונים. יוליוס קיסר היה פוליטיקאי אהוד על העם, אך חסר תהילה צבאית משמעותית ואמצעים פיננסיים לשיחוד הבוחרים. הוא נחשב לזוטרי שבין השלושה, וכיום ברור שהוא זה שהרוויח הכי הרבה מהברית הלא טבעית הזאת. המתנגדים הגדולים ביותר לטריאומווירט היו האופטימיטים, שראו בהם סכנה הן

לכוח הפוליטי שלהם עצמם והן למבנה הפוליטי של רומא. העתיד יוכיח עד כמה הם צדקו בחששותיהם. חשוב להדגיש שהטריאומווירט לא הוקם על בסיס של אידיאולוגיה משותפת, אלא מטעמים אנוכיים של כל אחד מחבריו, שרצה לקדם את האג'נדה שלו, ולצבור עוד ועוד כוח פוליטי.

בבחירות לקונסולאט שנערכו בשנת 60 לפנה"ס נבחרו יוליוס קיסר (כמובן, בתמיכת חבריו לטריאומווירט) ו**ביבולוס**, שהיה מזוהה עם האופטימיטים. עם כניסתו לתפקיד העביר קיסר חוק אגררי, שהעניק למשוחררי הצבא של פומפיוס קרקעות מדינה. ביבולוס התנגד לחוק, אך קיסר הצליח להעביר אותו באמצעות אסיפת עם. משלב זה ועד לסיום הקונסולאט הסתגר ביבולוס בביתו והותיר את הזירה לקיסר, שניצל זאת להעברת חוקים נוספים שעלו בקנה מידה אחד עם האינטרסים של הטריאומווירט. בין היתר הוא הצליח לשנות את הפרובינקיה שיועדה לו לאחר סיום תפקידו כקונסול, ולקבל את גאליה שמרדה ברומאים. קבלת גאליה כפרובינקיה הבטיחה לקיסר, מצד אחד, פיקוד על כוח צבאי משמעותי, אך מצד שני הרחיקה אותו מרומא.

בתפקידו כנציב גאליה רכש קיסר מוניטין צבאי. פרסקו של מנטניה מתוך סדרה "הנצחונות של קיסר" המוקדשת למלחמת גאליה.

באפריל 56 לפנה"ס יזם קיסר את חידוש הברית בינו לבין פומפיוס וקראסוס במפגש פומבי בעיר לוקה, שבצפון איטליה. עשרות סנטורים, שהבינו את הכוח הפוליטי של הטריאומווירט, עלו לרגל ללוקה על מנת להפגין את נאמנותם לשלישיה. השלושה החליטו להאריך את מינויו של קיסר כנציב גאליה עד שנת 50 לפנה"ס, ולאסור על הסנאט להתערב בנעשה בגאליה עד תום תקופה זו. כן הוחלט להריץ את קראסוס ופומפיוס לקונסולאט של שנת 55 (קיסר הבטיח לשלוח חיילים בחופשה לרומא על מנת להצביע עבורם), ולהעניק לשניהם פרובינקיות מכובדות עם סיום תפקידם. לאחר סיום הקונסולאט קיבל קראסוס מינוי צבאי במזרח, הוא החל במסע מלחמה כנגד הפרתים, ונהרג בקרב חרן. פומפיוס קיבל את פרובינקיית ספרד, אך הוא העדיף להישאר ברומא, ולשלוח לספרד נציג מטעמו. כך הוא נשאר ברומא, קרוב למוקדי הכוח החשובים ברפובליקה ונהנה מכוחות צבא בספרד שהיו נאמנים לו אישית.

בראשית שנת 52 לפנה"ס פרצו מהומות ברומא, במהלכן הצית ההמון את בניין הסנאט. הסנאטורים המבוהלים מינו את פומפיוס לקונסול. כעת החזיק פומפיוס בשני תפקידים חופפים: נציב ספרד (בדרגת פרוקונסול) וכן קונסול. לקיסר הייתה כעת סיבה טובה לדאגה. בראשית הקונסולאט שלו, כיבד פומפיוס את התחייבויותיו כלפי קיסר, אך בהדרגה הוא החל להעביר חוקים שפגעו בקיסר. החוק הראשון אסר על מועמדים למשרות הפוליטיות ברומא להציג את מועמדותם כאשר הם נעדרים מרומא. המשמעות של החוק הייתה שאם קיסר רצה להתמנות לקונסול, היה עליו לחזור לרומא ולאבד את עמדת הכוח שלו בגאליה. חוק אחר קבע שקונסול יוכל לקבל פרובינקיה רק 5 שנים לאחר סיום תפקידו כקונסול. פומפיוס גם דאג להחריג את עצמו

בחוק, ולהאריך את כהונתו כנציב ספרד למשך חמש שנים נוספות, מבלי שיאלץ להמתין 5 שנים לאחר סיום הקונסולאט. קיסר, לעומת זאת, לא הוחרג מתחולת החוק.

ההסכם בלוקה קבע שבינואר 48 יכנס קיסר לתפקידו כקונסול. כעת נאסר על קיסר להציג את מועמדותו לקונסולאט בעודו שוהה בגאליה. יתרה מזאת, גם אם היה פומפיוס מאפשר לקיסר להמשיך בתפקידו כנציב גאליה עד לכניסתו לתפקיד הקונסול, הרי שברגע שיסיים את תפקידו כקונסול הוא לא יוכל לקבל פרובינציה, אלא יהיה אזרח פרטי, החשוף לאיומי מתנגדיו לתבוע אותו לדין, כפי שאכן התכוונו לעשות. תהיה זאת התאבדות פוליטית עבור קיסר לשהות ברומא כאזרח מן השורה.

ההסכם בלוקה האריך את כהונת קיסר בגאליה עד לשנת 50, אך קיסר תכנן להישאר בתפקיד זה עד לינואר 48, מועד תחילת הקונסולאט שלו. כיצד היה בכוונתו לממש את תוכניתו? לפי הסכם לוקה לא ניתן היה למנות לקיסר מחליף לפני מארס 50. החוק הרומי קבע שחלוקת פרובינקיות לקונסולים תתקיים חצי שנה לפני כניסתם לתפקיד. מכאן שרק הקונסולים של שנת 49 יוכלו לכהן כנציבים בגאליה, אך לפני כן יהיה עליהם להשלים את הקדנציה שלהם כקונסולים, כך שיוכלו לצאת לגאליה רק בינואר 48. קיסר התכוון לנצל את הואקום שנוצר, ולהישאר בגאליה עד לכניסתו לתפקיד קונסול בשנת 48. אולם עם סיום המנוי הרשמי של קיסר, הוא נדרש על ידי הסנאט לסיים את תפקידו ולחזור לרומא. קיסר היה לפיכך נציב שתוקף תפקידו פג, אך הוא סירב לפנות את תפקידו ולוותר על הלגיונות שבפיקודו.

בינואר 49 נאלצו שני טריבוני מתומכי קיסר לברוח מרומא לאחר שהושמעו איומים על חייהם והסנאט הכריז שאם קיסר לא יוותר על הנציבות בגאליה והפיקוד על הלגיונות שלו, הוא יוכרז כאויב העם הרומי. זאת הייתה ההזדמנות של קיסר להציג את עצמו כמגינים של הטריבוני ושל העם הרומי, בעוד שפומפיוס הציג את עצמו כמגינה של הרפובליקה ושל הסנאט. האופטימיטים תמכו באופן חד משמעי בפומפיוס, מתוך מטרה לפרק את הברית ההיסטורית בין שני אישים חזקים אלו. גם פומפיוס, שחיפש בעלי ברית בסנאט כנגד יוליוס קיסר, לא חש מבוכה להפוך את עורו ולחבור לאטופטימיטים. באחד בינואר בשנת 49 לפנה"ס חצה קיסר את נהר הרוביקון בדרכו לרומא, ומלחמת האזרחים בינו לבין פומפיוס הפכה לעובדה מוגמרת. פומפיוס, שהבין שאין ביכולתו להגן על רומא ברח למזרח. קיסר השתלט על רומא (ולמעשה על כל איטליה), והפגין את החסד שלו, בכך שלא נקם בנאמני פומפיוס.

קיסר חוצה את הרוביקון

בהמשך השתלט יוליוס קיסר על ספרד, שבה חנה צבא הנאמן לפומפיוס. בשלב הזה פומפיוס ונאמניו שלטו בפרובינקיות המזרחיות, ואילו קיסר באיטליה ובפרובינקיות המערביות. קיסר החל איפוא במסע צבאי למזרח, ובאוגוסט 48 זכה לניצחון מוחץ על כוחותיו של פומפיוס בקרב פארסלוס (ביוון). פומפיוס ברח למצרים, שם החליטו יועצי המלך **תלמי השלושה עשר** (שהיה למעשה נער) להרוג אותו משום ש"המתים אינם נושכים". היה זה סופו של אחד המצביאים הרומים המוכשרים ביותר.

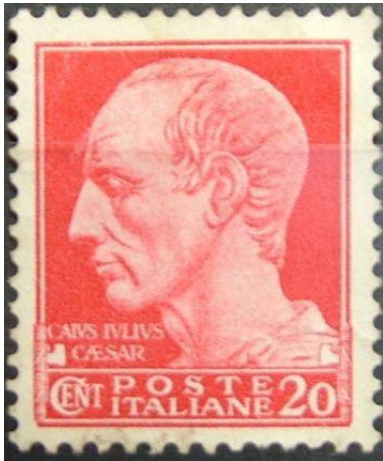

קיסר העניק לקליאופטרה את השלטון על מצרים

לאחר מותו של פומפיוס המשיכו תומכיו את הלחימה והתרכזו באפריקה. קיסר המשיך במסעו למזרח, ובאוקטובר 48 הגיע לאלכסנדריה, שם הראו לו את ראשו הכרות של פומפיוס. במצרים החל הרומן המפורסם בינו לבין **קליאופטרה**, שנאבקה על השלטון במצרים נגד אחיה תלמי השלושה עשר. יוליוס קיסר העניק לה את השלטון על מצרים. כן באה הפוגה קצרה: אחד המלכים באזור אסיה הקטנה, **פארנאקס**, החליט לנצל את מלחמת האזרחים וניסה להשתלט על טריטוריות נוספות באסיה הקטנה. קיסר עזב את מצרים, ובאוגוסט 47 הוא ניצח את פארנאקס בקרב מהיר ומוחץ, אותו סיכם במשפט המפורסם "באתי, ראיתי, ניצחתי". באפריל 46 נערך בעיר תאפסוס הקרב המכריע בין יוליוס קיסר לבין צבא פומפיוס באפריקה, שהסתיים אף הוא בניצחון מוחץ של קיסר. מרבית המפקדים הבכירים של תומכי פומפיוס נהרגו בקרב או התאבדו עקב התבוסה. בכך הגיעה המלחמה למעשה לסיומה (אם כי היו עוד מספר קרבות מאסף לאחר מכן).

בתחילת מלחמת האזרחים קיסר היה משולל מעמד חוקי. הוא היה נציב לשעבר, שסירב להפסיק את הפיקוד על הצבא לאחר סיום תפקידו. בנובמבר 49 הוא מונה לדיקטטור. כיצד ניתן למנות דיקטטור בהעדר הקונסולים של אותה שנה ומרבית הסנאטורים מרומא? (הקונסולים והסנאטורים שהשתייכו לזרם האופטימיטי ברחו מהעיר בשעה שקיסר התקרב אליה בראש חייליו). אחד מעוזריו פתר את הבעיה על ידי כינוס אספת עם שמינתה אותו לדיקטטור. קיסר שימש בתפקיד 11 יום בלבד, והתפטר מהדיקטטורה על מנת להציג את מועמדותו לתפקיד הקונסול של שנת 48. באופן בלתי מפתיע בעליל, הוא ניצח בבחירות ובראשית השנה נכנס לתפקידו כקונסול. מכאן ואילך, שימש קיסר עד ליום מותו בתפקידים של דיקטטור וקונסול (לעיתים בעת ובעונה אחת).

למרות שקיסר מיעט לשהות ברומא (בשל מלחמת האזרחים), הוא עסק לא מעט ברפורמות שונות. אחת הרפורמות החשובות ביותר שלו הייתה יסוד קולוניות רומיות ברחבי האימפריה. היה זה פתרון מבריק לדילמה לא פשוטה שבה הוא היה נתון. מצד אחד החיילים שלו ציפו לקבל ממנו אדמות. מצד שני כמות אדמות המדינה באיטליה בכלל ובאזור רומא לא הספיקה לחלוקה. הפתרון היה מתן קרקעות בפרובינקיות תוך כדי הקמת קולוניות רומיות. כך החיילים קיבלו קרקעות, קיסר לא קומם עליו את בעלי הקרקעות באיטליה, ובפרובינקיות השונות היה יסוד הנאמן באופן אישי לקיסר. תוצאת לוואי אחרת הייתה תחילת הרומניזציה של הפרובינקיות – תהליך שברוב המקומות לא גרר התנגדות. הפרובינקיה ביהודה הייתה יוצאת דופן בהתנגדותה לרומניזציה.

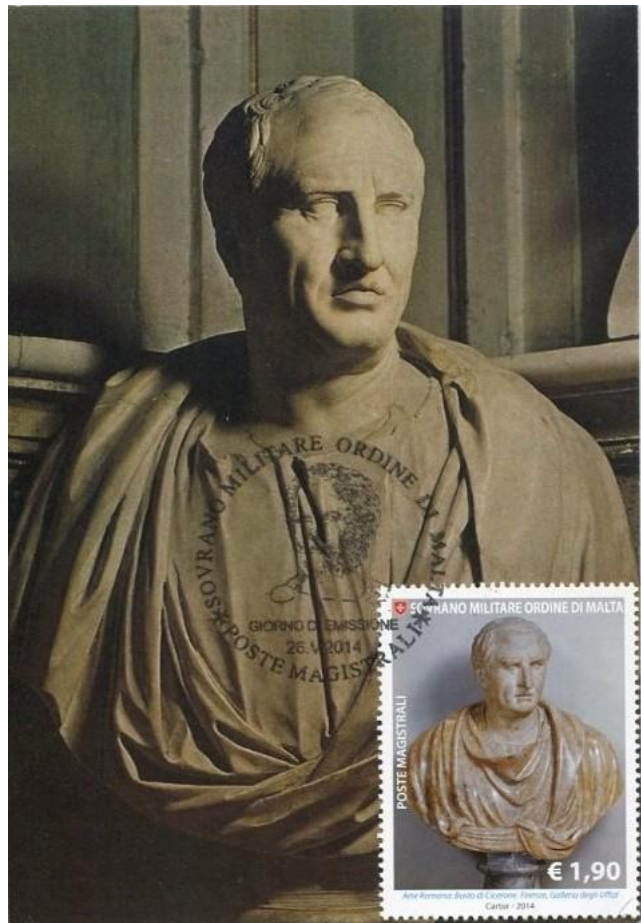

קיסר או מלך?

לאחר קרב תאפסוס לא נותר כל איום על מעמדו של קיסר. כלפי חוץ הוא הקפיד על חוקיות השלטון שלו. פעם אחר פעם הוא נבחר לקונסול. הוא מונה לדיקטטור ארבע פעמים (בפעם האחרונה לכל ימי חייו). אומנם הוא הקפיד להעביר החלטות שונות בסנאט, אבל לעיתים ההחלטות היו אישור בדיעבד לצעדים שכבר בוצעו והיו אף מקרים שסנאטורים חתמו על החלטות שכלל לא ידעו את תוכן. **קיקרו** ביטא מספר פעמים את מרירותו על מצב עניינים זה. כאשר קיבל מכתבי תודה ממלכים שונים על סיוע רומאי להכתרתם, העיר בעוקצנות ש"לא זו בלבד שלא ידעתי כי הוענק להם התואר מלך, אלא שכלל לא היה לי מושג כי נולדו". במקרה אחר הגיע לרומא נציג של אחת הערים בסוריה בניסיון להגדיל את החירות עבור אותה עיר. כאשר נפגש עם קיקרו, ביקש ממנו הלה "אם תצליח בשליחותך, עשה גם משהו למעננו, הרומאים".

ברומא נפוצו שמועות שקיסר מתכוון לשנות את המשטר ולהכתיר את עצמו כמלך. המושג "מלך" נתפס ברומא כמושג שלילי, ואף פוליטיקאי בר דעת (וקיסר היה רחוק מלהיות טיפש) לא היה קושר את עצמו עם הרעיון להמליך את עצמו על הרומאים. בינואר 44 כאשר קיסר קרב לשערי העיר רומא, נשמע קול מההמון שקורא לו מלך. קיסר הבהיר מייד ששמו קיסר, ולא מלך. זמן קצר לאחר מכן, פסלו קושט בסממני מלוכה. הטריבוני הורו להסיר את הסממנים הללו, וכתגובה קיסר הדיח אותם, ולא חסך מהם חרפות וגידופים. ייתכן והוא חשד בהם שהם עמדו מאחורי הפרובוקציה או זעם על כך שהם פגעו בכבודו. בכל אופן, מאז הפרשה מעמדו נסדק. חלק מפשרות העם התקשו לקבל את הדחת הטריבוני. האצולה והסנאטורים היו מזועזעים מהמחשבה שהוא עומד מאחורי קישוט הפסל.

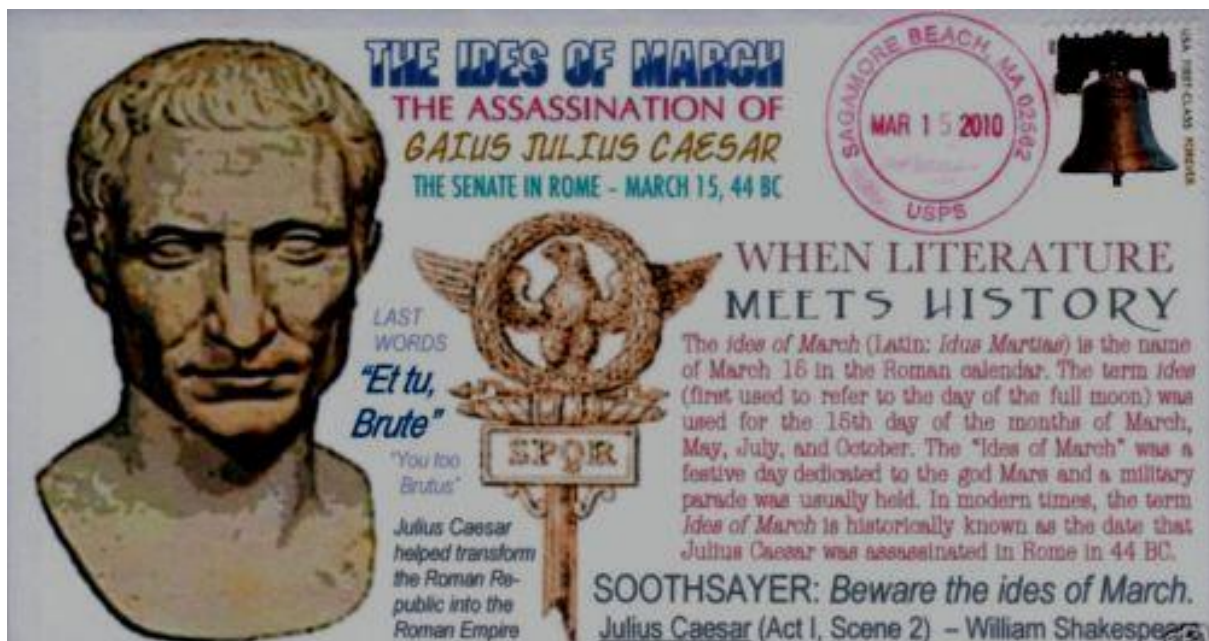
ככל הנראה לאחר אותה תקרית החל להתרקם הקשר לרצוח אותו. בראש הקושרים עמד **גאיוס קסיוס לונגינוס**, לשעבר מתומכיו של פומפיוס. הדעות בקרב ההיסטוריונים חלוקות: יש הסבורים שקסיוס פעל מתוך איבה אישית לקיסר, אך אחרים סבורים שהוא

קיקרו מחה כנגד קיסר. גלוית מירב

פעל מתוך רצון להחזיר את המשטר הרפובליקאי על כנו. קסיוס חיפש בעל ברית, שיעזור לצרף סנטורים נוספים לקשר, ומצא את **מארקוס יוניוס ברוטוס**. ברוטוס היה בן לאחת המשפחות העתיקות והמכובדות ביותר ברומא. הוא היה צאצא של **לוקיוס יוניוס ברוטוס**, שהדיח את המלך האחרון של רומא (אותו טאקרוניוס סופרבוס שנזכר בתחילת מאמר זה) ושימש כקונסול הראשון של רומא. ברוטוס נחשב למקורב מאוד לקיסר, ויש הרואים בו אב טיפוס של בוגד שפל. אחרים רואים בברוטוס מופת של פטריוטיות, אדם שהעדיף את טובת הרפובליקה על פני טובת חברו ופטרונו.

הקושרים התלבטו היכן כדאי לרצוח את קיסר. עלו מספר רעיונות, למשל להשליך אותו מאחד הגשרים ברומא, או לנסות לרצוח אותו באמצע משחקי גלדיאטורים. לבסוף הוחלט לרצוח אותו בזמן ישיבת הסנאט. יום הרצח נקבע ל-15 במרץ ("אידו של מרץ"). באותו יום חלו חגיגות לכבוד אחת האלות הרומאיות, ורבים מקרב ההמון ברומא נהג לצאת מהעיר. באותו יום התכנס הסנאט בתיאטרון על שם פומפיוס. כן, אותו פומפיוס שהיה יריבו הגדול של קיסר. במהלך הישיבה הקיפו לפתע כמה עשרות סנטורים את קיסר, והוא נדקר לא פחות מ-23 פעמים. ההיסטוריון הרומאי **סוונטיוס** מספר שכאשר ראה קיסר את ברוטוס בין התוקפים הסתכל עליו ושאל אותו "גם אתה בני?" במחזהו של **וויליאם שייקספיר** שונה מעט המשפט והפך להיות "**הגם אתה ברוטוס?**", משפט שמסמן עד היום בגידה קשה של חבר.

מעטפה מעוטרת אמריקאית (הדפסה פרטית) בנושא רציחתו של יוליוס קיסר.

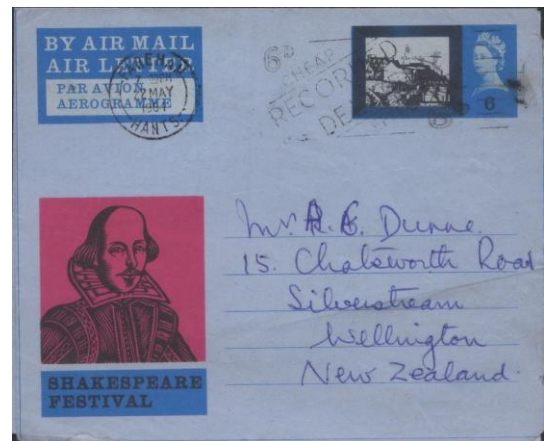
מדוע בגד ברוטוס בקיסר? במחזה "יוליוס קיסר" שם שייקספיר בפי ברוטוס הסבר למעשה הבגידה שלו:

"בני רומי, בני ארצי, רעי: שמעו דברי בזכותי... אם יש כאן בקהל הזה יד נפש לקיסר, באזניו אני אומר כי אהבת ברוטוס את קיסר לא הייתה פחותה משלו. אם ישאל, איפה, אותו יד ורע מדוע קם ברוטוס על קיסר, הרי תשובתי: לא באשר אהבתי את קיסר פחות, כי אם באשר אהבתי את רומי

יותר. האם טוב בעיניכם היות קיסר חי וכולכם מתים כעבדים מהיות קיסר מת וכולכם חיים כבני חורין? באשר אהבני קיסר, בכה אבכה לו; באשר שיחק לו מזלו, שמוח אשמח בו; באשר אמיץ לב היה, כבד אכבדנו; אבל באשר שאף שלטון, הרגתיו. (...) אני פורש מכם ואומר כי כשם שהרגתי את הטוב ברעי, למען טובתה של רומי, כן שמור עימי אותו פגיון עצמו למעני, לשעה שייטב בעיני ארצי לבקש את מותי."

מה תכננו הקושרים לעשות לאחר הרצח? למרבה ההפתעה הם לא תכננו דבר. הם סברו, ככל הנראה, שמיד לאחר הרצח יצליח הסנאט לקחת את מושכות המדינה לידי, ולהחזיר את הרפובליקה. בפועל זה לא קרה. קיקרו, שהיה אמן בניסוח, טען ש"הדיקטאטור נרצח באומץ לב גברי אך בשכל ילדותי". למרות הדחת הטריבוניס, ההמון קיבל את רצח קיסר בזעם. מי שהשכיל לנצל זאת היה **מרקוס אנטוניוס**, יד ימינו של קיסר ושותפו לקונסולאט. בדיון בסנאט שנערך יומיים לאחר הרצח הוחלט לא לחקור את הרצח ולא להעמיד לדין את רוצחיו, אך מצד שני להשאיר על כנה את החקיקה של קיסר, להעניק לו הלוויה ממלכתית ולפרסם את צוואתו. הפיוס לכאורה הושלם בארוחת ערב משותפת של שני הקושרים ברוטוס וקאסיוס עם שני עוזריו הקרובים של קיסר **מרקוס אנטוניוס ואימיליוס לפידוס**.

אך הקושרים לא ידוע איזה הפתעות מצפות להם: בעת ההלוויה של קיסר הספיד אותו אנטוניוס בנאום שהיה מופת של רטוריקה, ושלמעשה היה נאום שנאה כנגד ברוטוס. הנאום המובא במחזהו של שייקספיר נחשב לאחד משיאי יצירתו. בנאום עושה אנטוניוס שימוש מזהיר בביטוי "אנשי כבוד" לתיאור ברוטוס והקושרים. בתחילת הנאום הוא משתמש בביטוי כביכול בכנות וככל שהנאום מתפתח הולך הביטוי והופך לביטוי של ספקנות ואז של סרקזם ולבסוף של גנאי:

נאומו של מרקוס אנטוניוס הוא ממיטב יצירתו של שייקספיר. איגרת אויר.

"רעי, בני רומי, בני ארצי שמעו לי. זו עת קבורת קיסר, לא עת הלל לו. גנותו של איש אחריו רואה חיים, זכותו – לרוב עם עצמותיו נטמנת. לו כן גורל קיסר. מפיו של ברוטוס הרם שמעתם – קיסר שאף שלטון. אם כך, הרי שחָטָא כבד חָטָא הוא ובכל מידת הדין נשא חטאו.

כאן ברשותם של ברוטוס והשאר, כי איש כבוד הוא ברוטוס הנדיב, וכך כולם כולם אנשי כבוד, דָּבָר עמדתי על גופת קיסר. רעי היה, ישר ונאמן לי, אבל שלטון שאף הוא, אמר ברוטוס, וברוטוס איש כבוד הוא כנודע. שבויים הביא הוא בהמון לרומי, ודמי כפרם מלאו את אוצריה. האם סימן הוא לשאיפת שלטון? לקול שְׁנֵעַת דלים בכה קיסר. שואף שלטון טיבו נוקשה מזה. אבל שלטון שאף הוא, אמר ברוטוס, וברוטוס איש כבוד הוא כנודע.

(...) אך תמול היה מוצא שפתי קיסר חוק לתבל. היום הנה מוטל הוא ומי כה דל כדי לתת כבוד לו? הה, נכבדי, לו לשלח קמתי חמה ומרד בלבכם, הלא אחטא לברוטוס ואחטא לקסיוס אשר – כולכם יודעים- אנשי כבוד הם..."

בהמשך ההספד הוא מניף את מעילו ספוג הדם של קיסר וממשיך בהספדו:

"...ראו נא, כאן חלפה חרבו של קסיוס. איזה חתך הרחיבה קנאת קסקה! כאן דקרה יד ברוטוס אהוב נפש, ועת עקר חרבו הארורה לב שימו איך רדפוה דמי קיסר כמו פורצים מפתח הנכח אם ברוטוס הוא שכך הכה בדלת. שכן את ברוטוס, הן כולכם יודעים זאת, ראה קיסר כראות פני מלאכו. היתה זו המרה במדקרות, שכן בראות קיסר כי הוא דוקרו כפיות טובה, קשה מידי בוגדים, יכלה לו, כי הכרע הכריעתו. אזי נשבר ליבו אדיר הכח... רעי, רעי שלי, אל נא אטיל בכם סופת פתאום כזאת של מרד. הם, שעשו כל זאת, אנשי כבוד הם. טינות יחיד אשר היו להם ועוררום, אבוי, איני יודע. אנשי כבוד ודעת הם. בטוחני כי תשמעו מהם דברים של טעם..."

לאחר מכן הקריא אנטוניוס את צוואתו של קיסר, ובה הוא הורה להוריש 300 סטטרים לכל אזרח רומי, ואת גניו שמעבר לנהר הטיבר הוריש לעם הרומאי. ההמונים לא יכלו עוד להכיל את זעמם על הרצח, והם חטפו את גופתו של קיסר ושרפו אותה בפורום. לאחר מכן לקחו גחלים מהאש וניסו להצית באמצעותם את בתי הקושרים, אשר נאלצו בסופו של דבר לברוח מרומא מחשש לחייהם.

סעיף נוסף בצוואתו של קיסר היה בלתי צפוי לחלוטין. הוא הורה לאמץ את נכד אחיו, **אוקטוויאנוס**, לאחר מותו, להוריש לו שלושה רבעים מהונו ונקב בו כיורשו.

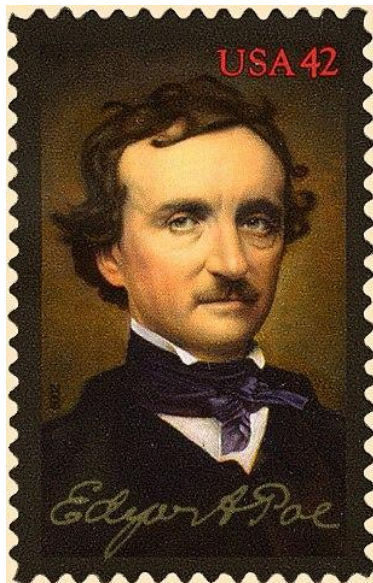
קיסר אימץ את אוקטווינוס לבן בצוואתו. צמדה של תשעה בולים עם תזוזה בניקבוב.

אוקטוויאנוס לא היה ברומא בזמן הרצח. כאשר הוא שמע על הרצח הוא החל את דרכו לרומא. בינתיים השתלט מרקוס אנטוניוס על נכסיו של קיסר המת, ולא הייתה לו כל כוונה לפנות את מקומו לנער בן 18, שמילא עד כה רק תפקידים זוטרים. בכך נבטו הזרעים של מלחמת האזרחים הבאה, שתערך בין אוקטוויאנוס לבין מרקוס אנטוניוס. בסיומה של המלחמה אנטוניוס יפסיד ויתאבד, ואוקטוויאנוס (שמוכר לרובנו בשם **אוגוסטוס**) יהפוך לקיסר הראשון של רומא. הקושרים, שרצו להשיב את הכוח למוסדות הרפובליקאים, היו לבסוף זרז להפיכתה של הרפובליקה הרומית לקיסרות.

שמוליק כהן הוא מורה דרך וחובב היסטוריה, האוסף בולים בנושא הסכסוך הישראלי ערבי. כתובתו למשלוח תגובות: scohn@netvision.net.il

רצח במשיכת קולמוס יורם לוביאניקר

אחת הסוגות הסיפרותיות הפופולאריות ביותר בקרב הקוראים היא ספרי בלשים. ניתן לחשוב על מספר רב של סיבות מדוע קהל הקוראים כה נהנה מספרים אלו, ובראשן האתגר האינטלקטואלי הכרוך בפתרון התעלומה. בסיפור בלשים זרועים לאורך הדרך רמזים סמויים לפתרון, שהוא אחד ויחיד. לרוב הקורא "מפספס" את הרמזים, ורק בקריאה שניה הוא מצליח להבחין בהם. זאת ועוד: אמני הסוגה מצליחים להיות תמיד צעד אחד (ואחד בלבד) לפני הקורא. ספר בו פתרון התעלומה יהיה ברור לקורא הנבון משלב מוקדם יהיה בפשטות משעמם. מצד שני, חשוב מאוד שהקורא יוכל לעקוב אחרי התקדמות החקירה, לאתר חשודים ולהשתכנע באשמתם או חפותם, ולהרגיש כי הוא חלק בלתי נפרד מתהליך החקירה.

אדגר אלאן פו יכול
להחשב כאבי הז'אנר

סיבה חשובה נוספת לאהדה הרבה לה זוכה הז'אנר היא שמדובר בעולם "נקי" מאוד, על אף העובדה שרוב ספרי הבלשים עוסקים במקרי רצח. בספרי הבלשים הקלאסיים לרצח יש מניע ברור, והקורבן על פי רוב אינו אדם תמים. מעשה הרצח מבוצע באופן מתוכנן ולא בהתקף זעם. מלאכתו של הבלש נעשית תמיד בעזרת כוחו האינטלקטואלי, וחקירותיו אינו נעזרות באלימות או בעינויים. הסוף הוא לעולם טוב, הרוצח מזוהה ומודה באשמתו. בקיצור, הקשר למציאות הוא רופף בלבד, כך שאנו יכולים להנות מהסיפור ולא לחוש כאב של ממש בשל הרצח שבוצע, שכן ברור לחלוטין כי הכל הוא פרי הדמיון בלבד.

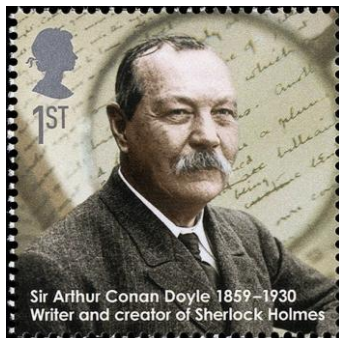
סיפורים בלשיים מופיעים כבר בתנ"ך (למשל, משפט **שלמה**), אך באופן מפתיע למדי קל להצביע על סיפור הבלשים הראשון בסיפורת המודרנית: "הרציחות

ברחוב מורג" של **אדגר אלאן פו** משנת 1841. אישה ובתה נרצחות באופן אלים בצורה קיצונית בחדרן שבקומה הרביעית בבית ברחוב מורג. החדר נעול לחלוטין, כך שלא ברור כיצד יכול היה הרוצח להכנס. זאת ועוד: שכנים שונים מדווחים כי שמעו את הרוצח מדבר בשפה לא ברורה, וכל אחד מהם משוכנע כי זוהי שפה אחרת. את התעלומה פותר **אוגוסט דופין**, הבלש הסיפורתי הראשון בהיסטוריה. למעשה, בשלב זה המילה "בלש" עוד לא הייתה קיימת, כך שדופין הוא סתם אזרח נבון וסקרן, המפגין דמיון ותבונה כדי להגיע לפתרון התעלומה (ואכן, נדרשים דמיון ותבונה יוצאי דופן כדי להגיע לפתרון, אותו לא נחשוף כאן, כמובן).

אוגוסט דופין, הבלש הסיפורתי הראשון

בסך הכל פירסם פו שלושה סיפורים קצרים בהן מופיעה דמותו של דופין, אשר מהווים רק חלק קטן מיצירתו הענפה, אך די היה בשלושה סיפורים אלו כדי לפרוץ את הסכר. סופרים רבים הושפעו מסיפוריו של פו (ובפרט מהרציחות ברחוב מורג), אימצו את עקרונות הז'אנר אותם הוא עיצב, ושכללו את השיטה.

סר ארתור קונאן דויל

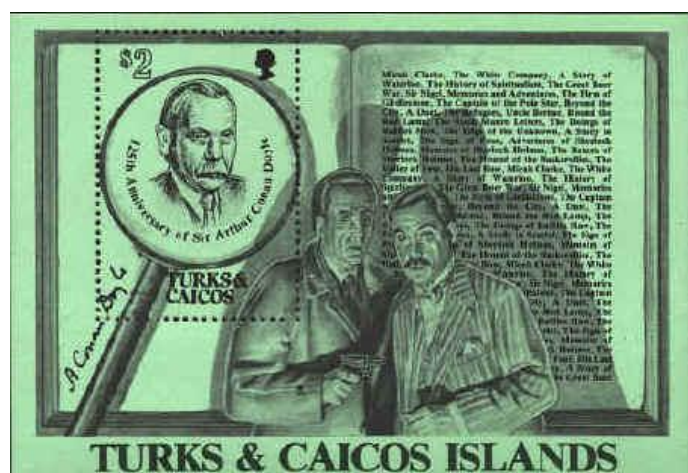
שרלוק הולמס (ברקע) מעשן מקטרת ובוחן ממצאים באמצעות זכוכית מגדלת

הבולט בממשיכי דרכו של פו הוא הסקוטי **סר ארתור קונאן דויל**. דויל למד רפואה באוניברסיטת אדינבורו, ובזמנו הפנוי החל לחבר סיפורים. למרבית המזל הקריירה הרפואית שלו לא שגשגה, כך שלדויל היה שפע של זמן פנוי לפתח קריירה ספרותית. בשנת 1887 הוא פרסם את "חקירה בשני" – היצירה הראשונה בה הופיעה דמותו של מי שיהפוך להיות הבלש הפרטי המפורסם בהיסטוריה, **שרלוק הולמס**. את ההשראה לעיצוב הדמות שאב דויל מאחד ממרציו באוניברסיטה, רופא ומנתח בשם **ג'וזף בל**, אשר דויל אף שימש כמזכירו לזמן מה. כמו בל גם הולמס הוא גבה קומה וגרום, ומעשן מקטרת.

עיקר ייחודו של שרלוק הולמס הוא חוש התבוננות חד, המאפשר לו להבחין בפרטים קטנים אך חשובים אשר רוב האנשים אינם שמים אליהם לב כלל. בנוסף יש לו " יכולת היקש", בעזרתה הוא מסיק מסקנות מרחיקות לכת. גישתו מאופיינת באמירה, כי לאחר שהוא שולל את הבלתי אפשרי מה שנותר גם אם היותו בלתי סביר, חייב להיות האמת. לצידו של שרלוק הולמס פועל חברו הטוב, **ד"ר ווטסון**, המתפקד כרושם תולדותיו. זהו תעלול סיפורתי מבריק המאפשר להולמס להסביר לווטסון ולקורא את ההיקשים הלוגיים ה"אלמנטריים" בהם נקט.

מימין: חקירה בשני – הסיפור הראשון של שרלוק הולמס. למעלה: מפלי רייכנבאך, בהם הוא מצא את מותו.

סיפוריו של שרלוק הולמס זכו להצלחה מסחררת בקרב קהל הקוראים, למגינת ליבו של דויל. בדצמבר 1893, שש שנים לאחר ש"הוליד" את הבלש המפורסם, החליט דויל "לחסל" אותו כדי שיוכל להתמקד בדברים אחרים. הוא פרסם את "הבעיה הסופית" –

סיפור שבו מתעמת הולמס עם יריבו הגדול, **פרופסור מוריארטי**, אשר גם לו יכולות מחשבה מעולות. מוריארטי הוא ראש ארגון פשע גדול, הקשור כמעט לכל פשע באנגליה. על פי הסיפור צונחים הולמס ומוריארטי ביחד אל מותם במפלי רייכנבאך. בכך היה דויל לסופר הראשון – אך לא האחרון – שהרג את הבלש אשר היקנה לו פירסום כה רב.

שרלוק הולמס ופרופסור מוריארטי נאבקים וצונחים אל מותם. כריכת קונטרס.

כלבם של בני בסקרוויל הוא תעלומת הולמס הידועה ביותר

אולם לחץ הקוראים (וצ'ק שמן מהוצאות הספרים) שכנעו את דויל להשיב את הולמס לחיים, בעזרת הטענה המגוחכת כי הוא הצליח להציל את נפשו מהנפילה בעזרת טכניקת לחימה יפנית. קהל הקוראים העלים עין מההסבר הדחוק ושב לקרוא את עלילות הבלש. הולמס חזר אם כן לפעילות רגילה ופתר תעלומות רבות, המפורסמת שבהן היא של כלבם של בני בסקרוויל. דויל המשיך לפרסם סיפורי הולמס במקביל ליצירות אחרות (שזכו להצלחה מסחרית פחותה בהרבה) עד מותו, בשנת 1930.

מבחינה ספרותית ראוי לשים לב כי בעת קריאת סיפורי שרלוק הולמס אין הקורא אמור בדרך כלל לנחש מי העבריין, מכיוון שלא ניתנים לקורא מספיק רמזים כדי לפתור את התעלומה.

תור הזהב של ז'אנר הבלשים היה במחצית הראשונה של המאה העשרים. הסופרת הידועה ביותר בתקופה זו היא **אגאתה כריסטי**, אשר יצרה שתי דמויות בלשים איקוניות – **הרקול פוארו** ו**מיס מארפל**. כריסטי הייתה סופרת פוריה מאוד, והשלימה 66 רומנים בלשיים ועוד 14 קובצי סיפורים. בלשיה ממעטים למצוא עדויות פיסיות לביצוע הפשע ומתמקדים בחקירת עדים, מתוך אמונה כי יצליחו לחלץ מהם מידע שלעיתים נראה לעדים עצמם חסר חשיבות. אצל כריסטי מקרי הרצח נעשים על פי רוב בסביבה סגורה (בית אחוזה מרוחק, קרון רכבת או ספינת טיולים), כך שמספר החשודים הוא סופי. מצד שני, כמעט כל הדמויות הן בבחינת חשודים, כך שעל הקורא

לבחון מספר גדול של אפשרויות. לעיתים קרובות נערך בסוף הספר מפגש קבוצתי בו חושף הבלש את הפתרון, לעיתים תוך שהוא מציג תחילה את החשדות כנגד אחרים, החפים מכל פשע. מבחינה חברתית עוסקים הספרים כמעט תמיד באוכלוסיה מהמעמד הגבוה (או הבינוני – גבוה). אופיו הלא-ריאלי של הסיפור מתחדד בנוכחותו המקרית על פי רוב של הבלש בזירה הסגורה, כאשר שאלת שכר טרחתו כלל אינה עולה הפרק. היעלה על הדעת כי הרקול פוארו לא יחקור מקרה רצח רק משום שהלקוח אינו מוכן לעמוד בתשלום שכרו?

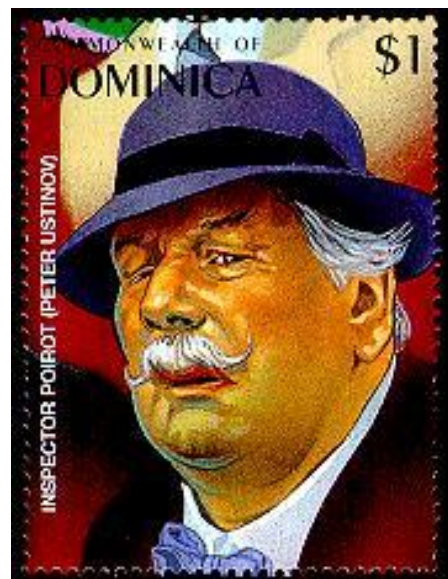
ביצירותיה של אגאתה כריסטי מופיעים מספר בלשים, אך הבולטים שבהם, כאמור, הם הרקול פוארו ומיס ג'ין מארפל. פוארו הוא בלש פרטי מקצועי, בלגי במקור, אשר הגיע לאנגליה בנסיבות בלתי ברורות. את ההשראה לדמותו שאבה כריסטי מפליט בלגי אשר מצא מקלט בסמוך לביתה במהלך מלחמת העולם הראשונה. פוארו מתואר כאיש נמוך קומה ובעל ראש דמויי ביצה המטפח שפם מפואר. הוא הדור בלבד, מקפיד על גינוני נימוס אך מלא הכרת ערך עצמו ובטוח לחלוטין בעליונות "התאים האפורים שלו". בחלק מהספרים מופיע עזר כנגדו בדמותו של **קפטן הייסטינגס** - אדם נאמן להפליא אך חסר כל דמיון. בכך חוזרת כריסטי על "תרגיל" ד"ר ווטסון של ארתור קונאן דויל.

לעומתו מיס מארפל היא חובבת בלבד. זוהי רווקה זקנה, החיה בכפר נידח ושקט, אשר באופן מוזר מתרחשים בו מקרי רצח רבים. מיס מארפל מסתמכת בניתוחיה על סיפורים מתולדות חייה ומאירועי הכפר לאורך השנים. יצוין כי לאורך השנים אין לשני הבלשים חיים של ממש, ודמויותיהם אינן מתפתחות עם הזמן. שתי הדמויות זכו לגילומים רבים על מסך הקולנוע והטלביזיה – הרבה יותר מכל בלש סיפורתי אחר. בעיקר בלטו בתחום **פיטר יוסטינוב** ו**דיוויד סושה** בדמותו של פוארו, ו**מרגרט ראתרפורד** בתפקיד מיס מארפל.

ספריה של אגאתה כריסטי זכו להצלחה אדירה בקרב קהל הקוראים, ורבים מהם עובדו גם לסרטים ולהצגות. די להזכיר את "עד תביעה" (בכיובם של **צ'ארלס לוטון**

חותמת לציון מאה שנה
להולדתה של אגאתה כריסטי

פיטר יוסטינוב בתפקיד הרקול פוארו

מרגרט ראתרפורד – מיס מארפל

חותמת תעמולה לציין 21 שנה למחזה מלכודת העכברים.
מאז חלפו עוד 42 שנה, וההצגה עדיין נמשכת.

ז'ורז' סימנון

המפקח מגרה

ומרלן דיטריך), ואת המחזה "מלכודת העכברים" אשר עלה לראשונה על הבמה בלונדון בשנת 1952 ומאז מוצג ברציפות. למעלה מ-24 אלף הצגות נרשמו עד כה, ויש להניח כי ההצגה לעולם לא תופסק. בסוף כל ערב עולה צוות השחקנים לבמה

ומבקש מקהל הצופים לשמור בסוד את הסוף המפתיע, וכמובן שגם אנו נכבד בקשה זו.

אם נוצר הרושם כי ספרות בלשים נפוצה רק בבריטניה או בארצות דוברות האנגלית, הרי שזה הוא רושם מוטעה. הסופר הצרפתי **ז'ורז' סימנון** הקדיש רבות מיצירותיו לז'אנר הבלשים. דמות המפתח בספריו הוא בלש משטרתי – המפקח **ז'ול מגרה**. מגרה מכבב בלא פחות מ-75 רומנים ו-28 סיפורים קצרים.

הוא מתואר כאדם גדול מימדים ורגזן, המיטיב להבין את אישיותם של הדמויות המרכזיות בחקירה, וכך הוא מצליח לפענח את פשעיהם.

בניגוד לבלשים אותם ראינו עד כה מגרה עובד במשטרת פריז ולא כבלש פרטי, כך שאין להתפלא על שהנחקרים טורחים להשיב לשאלותיו. ניגוד נוסף בינו לבין קודמיו הוא בכך שמגרה נשוי ומקיים חיי משפחה. בפשטות, מדובר בדמות מציאותית הרבה יותר. חלק מההבדל נובע, ללא ספק, מהעובדה שסימנון היה סופר חשוב ומצליח גם בז'אנרים אחרים.

בחמישים השנה האחרונות חלו שינויים משמעותיים בז'אנר הבלשי. סופרים החלו לחוש שהז'אנר מיצה את

עצמו, לפחות חלקית, וכי עליהם לשנות את המתכון כדי לספק לקוראיהם חומר קריאה ראוי. הם החלו להעמיק יותר בצד הטכני של הדברים. הבלש הפרטי הפך לנחלת העבר: בעידן שבו יש חשיבות מכרעת לממצאים מעבדתיים הבלש הפרטי, המסתמך על שכלו בלבד, אינו יכול להתמודד על בלשי המשטרה הנעזרים במעבדות משוכללות ובכוח אדם רב. במקביל החלו הסופרים להדגיש יותר את הצדדים הפסיכולוגיים של הפשע ולעסוק בשולי החברה. הסיפור הבלשי אינו עוד מטרה בפני עצמו, אלא אמצעי להעברת ביקורת חברתית.

בשנות החמישים הפכה הטלוויזיה לספק הבידור העיקרי בחייו, וגם בה חלו שינויים דומים. תחילה הופיעו בה בלשים שפענחו בקלות מפתיעה בתוך 45 דקות מעשי פשע סבוכים להפליא. עם הזמן הפכו הבלשים לדמויות מורכבות יותר, משום שקהל הצרכנים אינו מוכן עוד לקבל את הגיבור המושלם. הבלשים נדרשים כיום לא רק לזהות את האשם אלא גם להשיג ראיות מרשיעות לבית המשפט, ולעיתים הם מתוסכלים על ידי עורכי דין ממולחים המגינים על החשודים.

המפקח מורס – הבלש המשטרתי
האהוב ביותר בבריטניה

ספרות הבלשים הפכה איפוא למציאותית הרבה יותר. אולם גם כיום, כמאה ושמונים שנה לאחר "הרציחות ברחוב מורג", ממשיך קהל הקוראים "להצביע ברגלים". כלל עיתונאי ישן גורס כי שלושה נושאים מושכים את הקורא – חטא, מין והצלחה (באנגלית, Sin, Sex and Success). בספרי הבלשים הקלאסיים לא היה מקום לעיסוק במין, אך כיום קל למזג את שלושת האלמנטים הללו לכדי יצירה פופולארית אחת.

יורם לוביאניקר, הנמל 40 תל אביב, 6350671. lubianiker@gmail.com

דמי חבר באיל"ת לשנת 2015

דמי החבר באיל"ת לשנת 2015 עומדים על סך של 140 שקל (לנוער 70 שקל בלבד). את דמי החבר יש לשלוח לגזבר האגודה, **שלמה וורגן** (ת.ד. 2561, ראשון לציון 75124). המחאות יש לרשום לפקודת איל"ת.
אנא, שלחו את דמי החבר לשנת 2014 עוד היום!

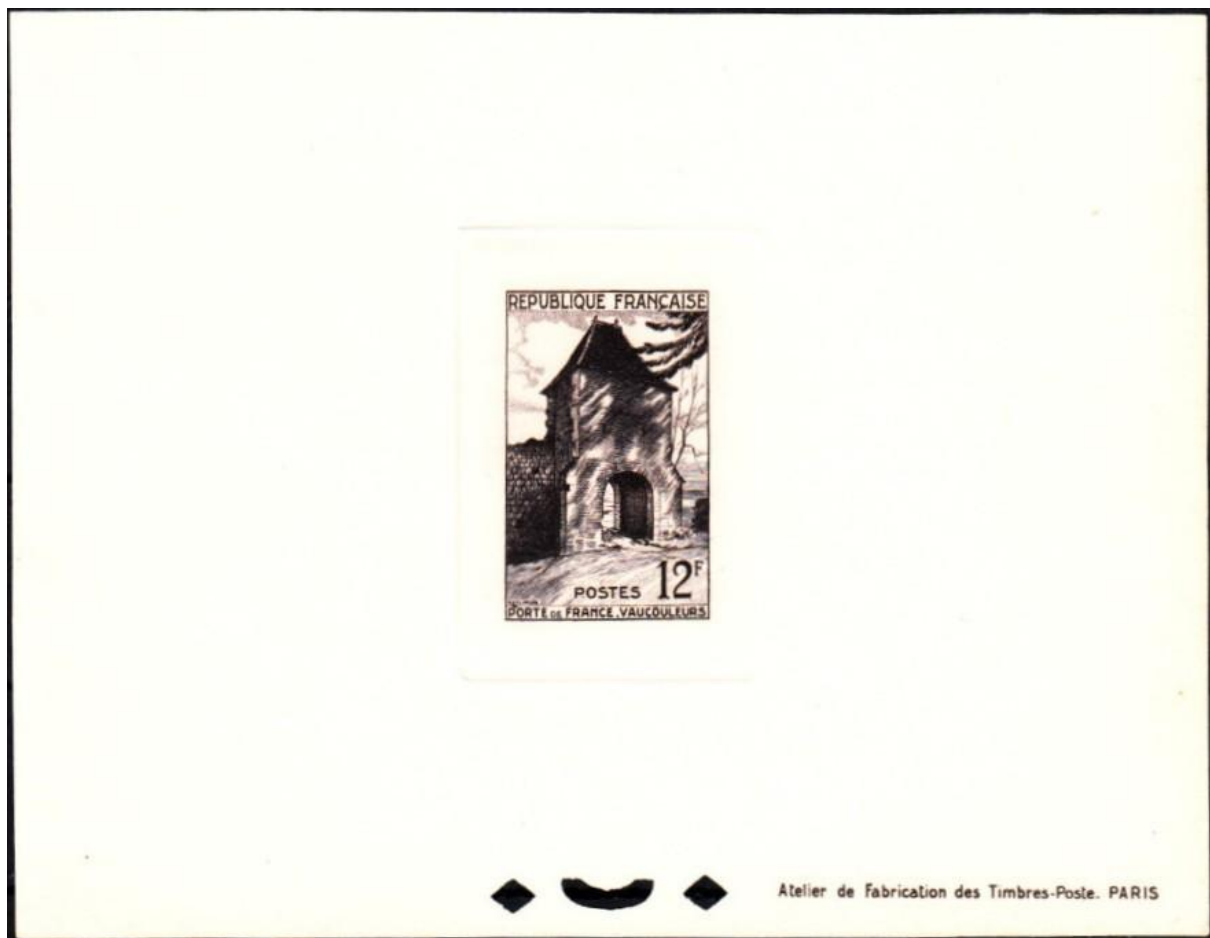
בקרב בנושאון – גליון על אסונות

אם ברצונכם לפרסם מאמר או ידיעה בחוברת זו הנכם מוזמנים לפנות אל עורכי נושאון בהקדם האפשרי בדואר אלקטרוני noson.ed@gmail.com. ניתן גם לכתוב לנו או בדואר רגיל (בית יואל, נמל תל אביב 40, תל אביב 63506).

לא פאר ולא הדר

הפריט הנראה להלן הוצע למכירה על ידי סוחר, כאשר הוא מתואר כ"הגת פאר" (המונח בצרפתית הינו Epreuve de luxe). מה פשר מונח זה? האם זהו פריט ראוי לאיסוף ולתצוגה?

יצחק ברק, יושב ראש איל"ת ושופט תימאטי בינלאומי משיב: שמו של המונח מטעה במקצת, משום שזוהי אינה הגהה. למרות שסוג פריטים זה נפוץ בצרפת ובמושבותיה לשעבר דווקא המונח האנגלי "**גליונית פאר**" נראה לי מתאים יותר לתיאור הפריט. מדובר בהדפסה מיוחדת שנעשתה לצורך חלוקת מזכרות לכל מיני פקידים ואנשי שילטון וחולקה להם כמזכרת או כתשורה. זאת להבדיל מהגהה (בלועזית proof), אותה מבצעים כחלק מתהליך ההכנה של הבול, על מנת לוודא כי תהליך הפיכת הציור לבול נעשה באופן מדויק.

האם הפריט ראוי לאיסוף? זוהי החלטה אישית של האספן. כל אספן מגדיר מהן גבולות האיסוף שלו. כדאי לדעת כי גליוניות פאר של בולים מודרנים הודפסו בכמויות לא קטנות, כך שספק אם לפריט הנראה כאן תהיה אי פעם רמת נדירות ראויה לציון.

האם הפריט ראוי לתצוגה? כאן התשובה היא חד משמעית ושלילית. הרציונאל הוא שבתערוכת בולים מותר להציג את כל החומר שבו נעשה שימוש בתהליך ההכנה של הבול. הגהה אמיתית, כמו זו הנראית כאן למטה עבור אותו בול, היא חלק מתהליך ההכנה, ולכן מותרת בתצוגה. בצד ימין למטה רשום מספר הצבע וראשי התיבות של יצרן הצבע. לעיתים אף מופיעה חתימת האמן או יצרן הגלופה. הדפסות ניסיון אלה מודפסות בכמות מצומצמת של עד 25 יחידות בסך הכל. גליונית פאר אינה חלק מתהליך ההכנה של הבול, אלא מזכרת מאוחרת, ולכן אינה ראויה לתצוגה.

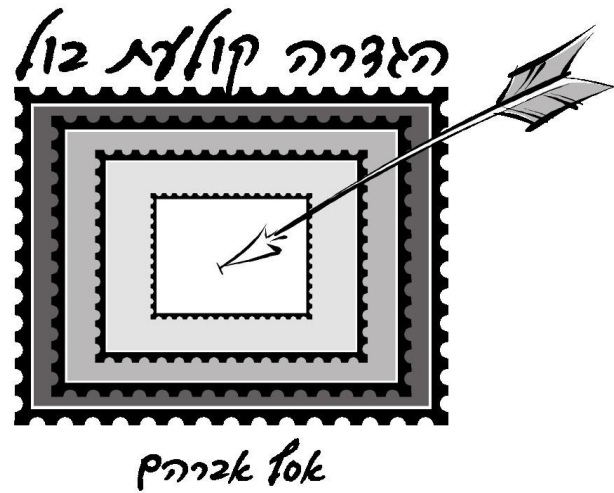

הגהת מטבעת (בלועזית – die proof) של אותו בול בצבע השונה מזה של ההנפקה.

כיצד מבדילים בין הגהה לגליונית פאר? ראשית, גליונית פאר היא לעולם בצבע ההדפסה הסופי (ואף במספר צבעים בו זמנית), בעוד שהגהות הן מונוכרומטיות ועשויות להיות בצבעים שונים (כדי שניתן יהיה לבחור את הגוון המתאים לבול). שנית, גליונית פאר מודפסת על נייר רגיל ללא דבק, להבדיל מהגהות המבוצעות על נייר שקוע ועבה הרבה יותר. שלישית, אין בגליונית פאר סימנים כגון קוד צבע או חתימת האישור של האמן. ורביעית: בפינה הימנית התחתונה מודפס שמו של השירות הבולאי הצרפתי. כל ההגהות שבהן מופיע הדפס זה הן אינן הגהות כלל אלא גליוניות פאר.

חותמת פסילה

חותמת פסילה (באנגלית killer cancellation) נועדה למנוע שימוש חוזר בבול על ידי הכתמתו בדיו. זוהי חותמת חסרת פרטים, לרוב בעיצוב בסיסי למדי. חותמת הפסילה הראשונה נכנסה לשימוש בבריטניה עם הופעת הבול הראשון, והיא ידועה בשם "צלב מלטיז". לעיתים קרובות מופיעה בצד חותמת הפסילה חותמת נוספת ובה פרטים כגון תאריך ושעה. לעיתים קרובות חותמת התאריך משמשת גם לפסילת הבול, ובכך מייתרת את חותמת הפסילה.

חותמת פסילה איטלקית משנת 1854 בצורת X, ולצידה חותמת תאריך.

מבחינתנו כאספנים התימאטים יש חשיבות לצורות המופיעות בחותמת הפסילה. אולם חשובה יותר עבורנו היא חותמת הביטול המעוטרת (באנגלית fancy cancellation), שהיא מקרה פרטי של חותמות פסילה. לחותמות אלו נקדיש את הטור שלנו באחד הגיליונות העתידיים.

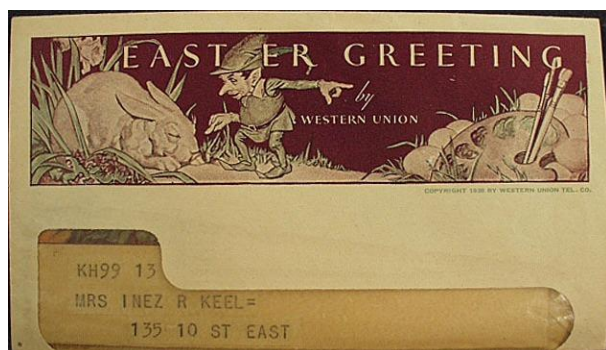
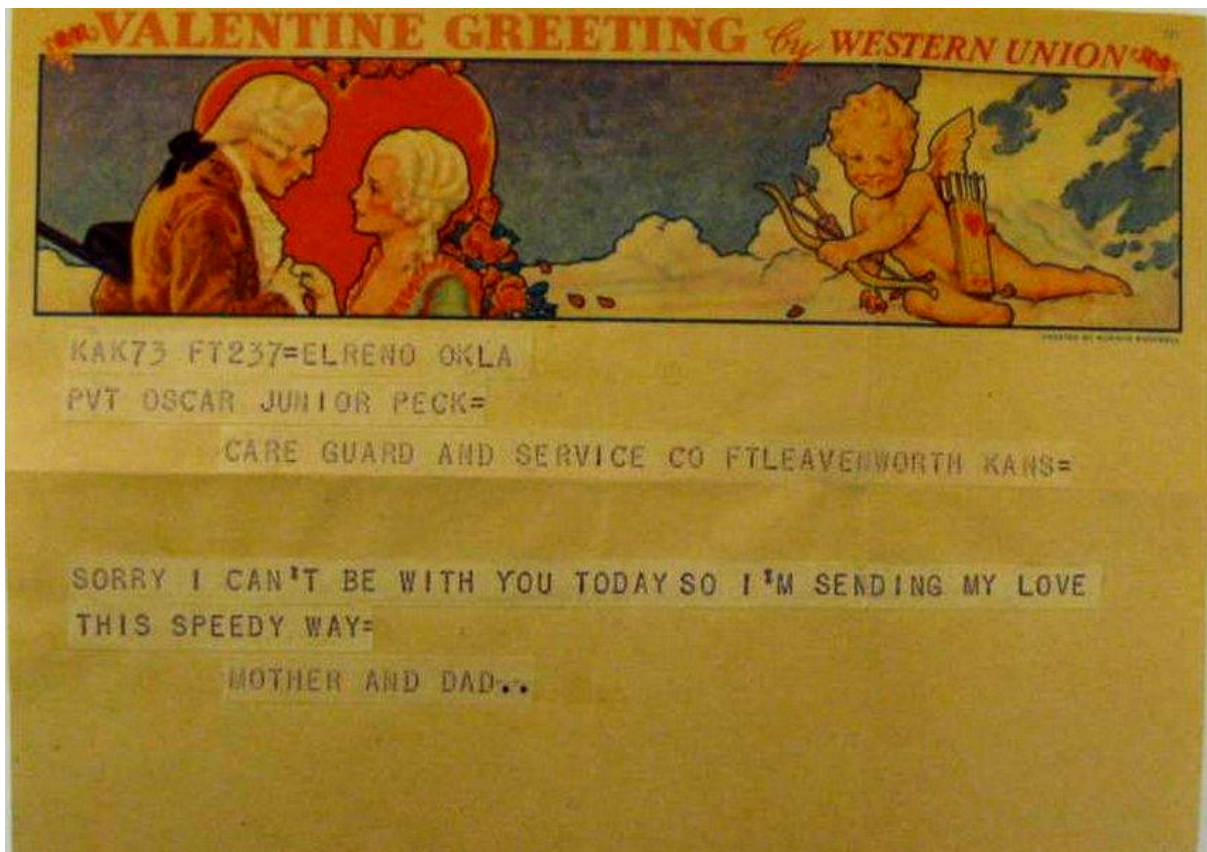
אסף אברהם, אספן של בולי בריטניה, הוציא לאור את המילון האנציקלופדי החדש לבולאות ולדואר. לתגובות: philapub@gmail.com.

על מברקים וציורים

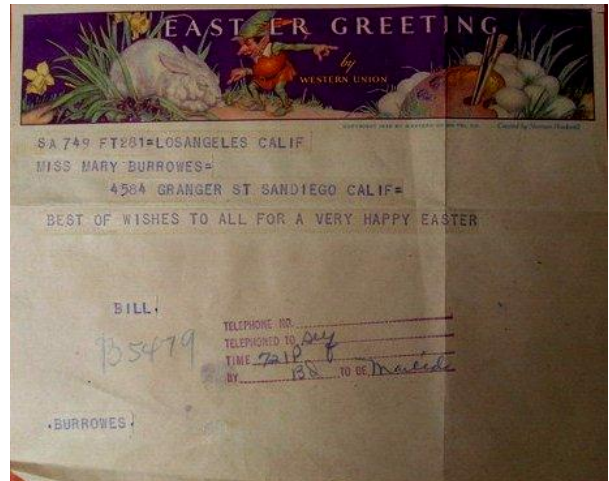
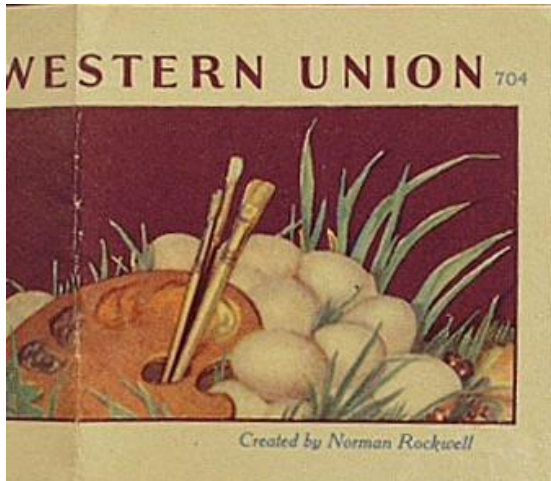

קראתי בענין רב את מאמרו של **הדי אור** על חייו ויצירתו של **נורמן רוקוול** בגליון הקודם של נושאון (מס' 112). להשלמת התמונה אני רוצה להוסיף כי חברת ווסטרן יוניון הנפיקה מספר מברקים בהם נעשה שימוש ביצירותיו של אמן זה. לטעמי אוסף בולאי בתחום חייב לכלול גם פריטים אלו.

החל באמצע שנות השלושים החלה ווסטרן יוניון להנפיק מברקי ברכה מעוטרים, על פי רוב לצורך משלוח ברכות לאירועים ספציפיים. אני מציג כאן מברק משנת 1937 שהונפק לכבוד חג האוהבים (יום ולנטין הקדוש). האיור המתקתק (שלא לומר, הקיטשי) הוא פרי מכחולו של רוקוול.

הנה דוגמא נוספת מאותה תקופה: הפעם מדובר במברק משנת 1938, שהוצא לשוק לכבוד חג הפסחא. באופן בלתי נמנע כולל האיור את ארנבת חג הפסחא. אני מציג כאן את המעטפה המיוחדת בתוכה נשלח המברק, וכן את טופס המברק עצמו, עליו מתנוסס אותו ציור, אם כי בצבעים מלאים.

טופס המברק והגדלה של הדפסת שם האמן.

גם בשנות ה-50 יצר רוקוול מספר מברקים עבור חברת ווסטרן יוניון, ואני מכיר לפחות חמישה עיצובים שונים משלו.

ברצוני להסב את תשומת לב האספנים התימאטים כי במברקים בכלל, ובמברקי הברכה של ווסטרן יוניון בפרט, ניתן למצוא שפע של נושאים. מן הראוי כי פריטים אלו יכללו בכל אוסף, ובוודאי שהם רצויים בכל תצוגה.

בברכה,

משה רימר

חברים חדשים באיל"ת

האנשים הבאים הגישו בקשה לחברות באיל"ת. חבר האגודה המתנגד לקבלת מי מהם לחברות באגודה יפנה לוועד תוך חודש מפרסום הבטאון.

589 **יעקובוביץ' יצחק**, רמז 25, ראשון לציון 75235. אוסף ארכיאולוגיה, מיתולוגיה, קרמיקה, תנ"ך, מוצרט, התפתחות האדם.

590 **ורשסקו יון**, קרית מוצקין.

עדכון כתובות

385 **כהן שמואל**, האורן 7 דירה 9, רמת השרון 4723560. אוסף את הסכסוך הישראלי ערבי.

179 **נוי זהר**, החבצלת 4, קרית אונו 5545404. אוסף קולנוע וכלבים.

פתרון החידה בולאית

בגליון הקודם הצגנו בפניכם חמישה בולים ובהם כלי נגינה שונים אותם התבקשתם לזהות. להלן מוצגים הבולים בשנית, כאשר שם הכלי מופיע מתחת לבול.

קלרינט

עוד

סיטאר

חליל פאן

עוגב

מבין הפותרים נכונה עלה בגורל שמו של **שמוליק כהן**, והוא זוכה בפרס בולאי מתנת התאחדות בולאי ישראל.